

τῇ στήλῃ ταύτῃ ἐπανεπιλημμένως λεχθέντα περὶ τῆς ἐκκρεμοῦς τῶν πραγμάτων καταστάσεως καὶ περὶ τῶν ἐπικειμένων μεγάλων καὶ σπουδαίων στρατιωτικῶν μεταρρυθμίσεων παρὰ τὰς δηλώσεις τοῦ κόμπος Κανλόκν, ζητήσαντος νὰ παραστήσῃ τὸ ὅλως ἀσφαλὲς τῆς γενικῆς εἰρήνης καὶ ν' ἀποκρούσῃ πάντα διύσχυρισμὸν περὶ κινδύνων, ἀπειλούντων ταύτην.

Καὶ ὄντως παρὰ τὴν φαινομενικὴν ἐπικρατοῦσαν ὁμαλὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, μέγας ὑπονομεύει ταύτην κίνδυνος, οὗ ἄνευ οὐδέποτε θὰ ἐπεβάλλετο ἡ ἀνάγκη τοσοῦτων δαπανῶν, προκαλουσῶν τὰς δικαίας διαμαρτυρίας τοῦ φορολογουμένου. Τὴν ἀνάγκην ταύτην πρώτη ἐπαισθανθεῖσα ἡ κυβέρνησις τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου ἔγνω νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ ἀπὸ διαιτίας καὶ ἐπέκεινα ἀνά τὸ στόμα πάντων τῶν Γερμανῶν φερόμενον νέον στρατιωτικὸν νομοσχέδιον παρὰ τὴν προκληθεῖσαν δι' αὐτοῦ κατακραυγὴν. ἥς τὰς συνεπείας φοβουμένη ἡ κυβέρνησις δρακόντια ἐθέσπισεν ἀπ' ἀρχῆς μέτρα, οἷον τὸ τηρῆσαι πλήρη ἐχεμύθειαν περὶ τῶν ἀνταλλαγησομένων σκέψεων ἐν τῷ ὁμοσπονδιακῷ συμβουλίῳ, ὅπου ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχιγραμματέως κόμπος Καπρίθν. Τοῦ νομοσχεδίου θερμὸς προσῆλθε συνήγορος αὐτὸς οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, ὁ ἀπειλήσας ὡς ἦδη ἐρρήθη, τὸ κοινοβούλιον δι' ἐπανεπιλημμένης διαλύσεως, ἄχρις οὗ ἐκλεγῆ ἔθνικὴ ἀντιπροσωπεία, εὐμενῶς ἔχουσα πρὸς τὸ νέον στρατιωτικὸν νομοσχέδιον καὶ περὶ πλείστου ποιουμένη τὴν ἄκρι καραίας ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων αὐτῆς. Ταύτοχρόνως τὰ κυβερνητικὰ ὄργανα ἐκστρατεία ἐκίρουν ὑπὲρ τοῦ νομοσχεδίου καὶ, ἐπαναλαμβάνοντα ὅσα ἄλλοτε ἔγραψαν ἐν ζητήμασι στρατιωτικῆς, πειρῶνται νὰ ἐπισείσωσι τὸ φάσμα τοῦ διμετώπου πολέμου καὶ νὰ ἐφαρμόσωσιν ἐπὶ τούτῳ τὸ σύστημα τοῦ πρώην ἀρχιγραμματέως, ὅστις, ἐν Φάρζιν τὰς διατριβὰς ποιούμενος, ἀταράχως βλέπει τὰ περὶ αὐτῶν γινόμενα, καίτοι ζῶντ' ἀπάντοτε διατελεῖ ἡ φιλοπατρία αὐτοῦ. ὡς δεικνύται ἐκ τῆς γλώσσης τῶν ὡς ὀργάνων αὐτοῦ θεωρουμένων ἐφημερίδων. Οἱ μετὰ προσοχῆς ἐξετάζοντες τὸ ὕψος καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ γερμανικοῦ τύπου ἀνευρίσκουσιν πιστὴν εἰκόνα τῶν κατὰ τὸ 1874 γραφέντων παρὰ τῶν ἐρπετῶν τοῦ νῦν δουκὸς τοῦ Λαουεμβούργου, ὅστις θέλων νὰ ἐπιτεθῆ τὸ δεύτερον κατὰ τῆς Γαλλίας, σφόδρα καταπληξάσας αὐτὸν διὰ τῆς ταχείας πληρωμῆς τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως καὶ διὰ τῆς ἀμέσου σχεδὸν ἀνανήψεως ἀπὸ τῶν δεινοπαθημάτων ἀτεράμνου ζυγοῦ. ἐκίρουντ' ὅτι ἡ Γαλλία ἀγωνίζεται ν' ἀντεκδικηθῆ τὴν ἥτταν αὐτῆς καὶ ὅτι ἀνάγκη γένοι κατ' αὐτῆς πολέμου πρὸς ἀποσόβησιν τῶν προσδοκωμένων δεινῶν τῆς Γερμανίας, ἠττωμένης ἐν τῇ δευτέρᾳ πάλλῃ. Ἡ τῶν ὀργάνων τοῦ πρίγκιπος κραυγὴ τοσοῦτον ἀνυσύχνησε τοὺς περὶ τὸν ἀείμνηστον Γουλιέλμον καὶ τὸν γερμανικὸν λαόν, ὥστε ἐνθεν μὲν ἐνεκρίνετο τὸ σχέδιον ἐπαναλήψεως τῆς τοῦ 1870 ἐκστρατείας, ἐνθεν δὲ παρωρμάτο ὁ πρίγκιψ Βίσμαρκ νὰ ἐκτελέσῃ ταχέως τὸ σχέδιον αὐτοῦ πρὶν ἢ ἀνανήψωσιν οἱ κατὰ τὸ εἰρημένον ἔτος τὸν νῆδυμον καθεύδοντες, ὡσεὶ ἡ τῆς Γαλλίας φοβερὰ κατάπτωσις, τὴν δύναμιν ταύτην βλάπτουσα, ἥκιστα ἐπέδρα ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσοροπίας καὶ ἄθικτον κατέλειπε τὸ πολιτικὸν τῆς Εὐρώπης ζατρίκιον.

Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΖΟΜΕΝΗ ΥΠΟ

Μ. Ε. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ.

(Συνέχεια τοῦ προηγουμένου ἀριθμοῦ).

Δ'.

Ὁ ὁμηρικὸς κόσμος.

Ἐν τῇ ὁμηρικῇ ἐποποιίᾳ ἐμφανίζεται ἡμῖν τὸ πρῶτον ὁ ἑλληνικὸς κόσμος· ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῇ κόσμος δὲν εἶναι νεογνός, οὐδὲ ζητῶν ἔτι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ· συνίστησι κοινωνίαν ἐφηβόν, γενομένην ἐν τῇ ὀριμότητι αὐτῆς, συντελέσασαν τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῆς καὶ ἐφωδιασμένην διὰ τακτικῶν θεσμῶν. Σαφῶς αἰσθάνεται τις ὅτι ὑφίσταται ἀπὸ αἰῶνων, ὅτι τὰ μέλη αὐτῆς συνίσασι τὴν ὑπεροχὴν, ἣν παρέχει αὐτοῖς ὁ κοινωνικὸς βίος ἐπὶ τῶν ὑστερούντων λαῶν, τῶν μόλις ἀποζώντων ὑπὸ τὸ ἀρχέγονον οἰκογενειακὸν σύστημα, ἄνευ κοινοῦ ἀρχηγοῦ, ἄνευ συγκεροτημένης κοινωνίας, ἀγνοούντων δὲ καὶ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηματικὴν περιουσίαν καὶ τὰς ὑπὸ τῆς τέχνης κεκοσμημένας κατοικίας.

Ἀρχῆθεν ἦδη ὁ ἑλληνικὸς βίος ἐμφανίζεται ἡμῖν ἡρεισμέγος οὐκ ἐπὶ τῆς γεωργίας μόνον καὶ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ναυσιπορίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Εἶνε τοῦτο σύστημα, ἐγκαινισθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας, μέχρη δὲ καὶ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐποποιίας ἀνευρίσκει τις τῆδε κακεῖσε διαφορὰν τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν γεωργικῶν λαῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖνοι παραδείγματος χάριν τρέφονται δι' ἰχθύων, οὐς ἀποστρέφονται οὕτοι ὡσαύτως ὁ ἰὼν αἰσίδος οὐ παῖσι ἐξυμνῶν τὴν ἀφθονίαν τῶν κρεῶν, ἅτινα τρώγουσιν οἱ Ἀχαιοί, καὶ τὸ ἀδάμαστον θάρρος, μεθ' οὗ ἐπιχειροῦσι τῷ ἔργῳ. Κατὰ βάθος ἐν τούτοις αἱ τῶν φυλῶν διαφοραὶ αὐταὶ ἐπὶ τέλος ἐξηλεῖθησαν, πάντες δὲ οἱ κλάδοι τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, οἱ τῆς μεταναστάσεως μετασχόντες, δυνάμει τοῦ ἀμοιβαίου συγχρωτισμοῦ προσέλαβον χαρακτῆρα καὶ τρόπους ὁμοιομορφούς. Τὸ ἴδιον ἐκάστης φυλῆς κεφάλαιον εἰσῆλθεν εἰς τὴν κοινὴν τοῦ ἔθνους περιουσίαν. Αἱ παλαιαὶ ἰωνικαὶ ἐκφράσεις, αἵτινες ἀνήκουσι τῷ λεξολογίῳ τῶν ναυτῶν, διεσκεδάσθησαν χεῖρον ἐν τῇ γλώσσῃ, ὥσπερ δὲ ὁ ὄχλος τῶν ἐναλίων θεῶν καὶ πνευμάτων τῆς Ἰωνίας βαθμηδὸν προσφειώθη πρὸς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, οὕτως ἐν πάσαις ταῖς παραλαίαις εὐρίσκονται ἐν χρεδαίῳ οἱ ἰωνικοὶ τρόποι.

Ἡ ἐμφυτος τοῖς Ἑλλήσι φιλοκέρδεια ὤθησεν αὐτοὺς ἐνωρὶς εἰς τὴν θεραπείαν πολλῶν βιομηχανικῶν κλάδων. Αἱ αὐτὰ Πλειάδες διὰ τῆς ἀνατολῆς καὶ δύσεως αὐτῶν κανονίζουσι τὰ γεωργικὰ ἔργα καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς θαλασσοπορίας, καὶ παρ' αὐτοῖς δ' ἔτι τοῖς νωθοῖς Βοιωτοῖς εἰθίσται κατὰ μίαιον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἀγροτικῶν ἔργων νὰ ζητῶσι καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὠφέλειάν τινα. Ὁ Ὀρχομενὸς ἐν Βοιωτίᾳ ἐστὶ πόλις ἡπειρωτικὴ ἅμα καὶ ναυτικὴ, ἐντυκτῆριον, ἐν ᾧ διασταυροῦνται ἔξοι ἐκ πάσης χώρας καὶ εἰδήσεις παντὸς εἶδους, οὕτως ὡστε ἡ τοῦ Ἀγαμέμνονος σκια ἐρωτᾷ τὸν Ὀδυσσεῆ, εἰ κατὰ τύχην ἴκουσέ τινας ἐν Ὀρχομενῷ λαλοῦντος περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ὀρέστου¹. Τὸ πρὸς πλοῦν ἱκανὸν πλοῖον ἦν ὡσαύτως ὄργανον ἀρπαγῆς καὶ βιαιοπραγιῶν, διότι τὸ ἑλληνικὸν ἀρχιπέλαγος τοσοῦτον ἐξήγειρε τὸν πρὸς τὰς ἐκδρομὰς καὶ τὰς τυχοδιωκτικὰς ἐπιχειρήσεις ἔρωτα, ὥστε ἡ πειρατεία ἦν ἀσχολία οὕτω συνήθης, ὡς ἡ ἀλιεῖα ἢ ἡ θήρα. Οἱ πειραταὶ ἐχώρησαν μέχρη τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νεῖλου, αἱ δὲ κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα συναφθεῖσαι πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς μάχαι, ἄς τέως μόνον ἐκ τοῦ Ὀμήρου ἐγινώσκουμεν, βεβαίονται σήμερον ὑπὸ αἰγυπτιακῶν ἐγγράφων. Οἱ αἰχμάλωτοι πειραταὶ, οἵτινες ἐπὶ τῶν αἰγυπτιακῶν τοιχογρά-

1) Ὀμῆρ., Ὀδυσ., Α, 459.

φίων ἄγονται πρὸ Ραμοῦ τοῦ Γ', μεταφράζουσιν ὁρατῶς τὰ ἄσματα τῆς Ὀδυσσεΐας, λαλούσης περὶ αιματηρῶν μαχῶν, συναφθεισῶν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Νείλου.

Ἄλλ' ὑπὲρ τὴν πειρατείαν τὸ εἰρηνικὸν ἐμπόριον, ὕπερ δύναπται ἀλλήλαις τὰς πλοίων παραλίαις χώρας, ζωπυρεῖ τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζῶην. Τεχνουργήματα λίαν θαυμάζόμενα ἐκοιμήθησαν ἐκ Σιδῶνος διὰ τῶν φοινίκων ἐμπορίων, ἐξετέθησαν ἐν τοῖς λιμέσι καὶ μεταβιβάζονται ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα. Τοιαύτη ἦν ἡ ἐν Σιδῶνι τεχνουργηθεῖσα ἀργυρὰ κάλλιπ, ἡ ἀπὸ τοῦ βασιλέως Θόαντος μεταβιβαζομένη τῷ Μινύα Εὐναίῳ, ὃς παραχωρεῖ αὐτὴν τῷ Π. τρώικῳ ὡς λύτρον νεαροῦ τινος ἀρχιμαλῶτου ἡγεμονίδου¹.

Ἀπὸ πολλοῦ ἦδη ὁ λαὸς οὐκέτι ἐστὶν ὄχλος συγκεχυμένος εἶναι ὀργανωμένος εἰς τάξεις, ἃς χωρίζουσιν ἰκανῶς σαφεῖς διαφοραί. Τῆς κοινωνίας ἡγοῦνται οἱ εὐπατρίδαι, οἱ ἀνακτες, μόνοι λαμβανόμενοι ὑπ' ὄψει. Ὑπολαμβάνει τις αὐτοὺς γίγαντας, δεσπόζοντας τοῦ ὄχλου δι' ὄλου τοῦ ὕψους αὐτῶν· κατωτέρω τούτων φαίνονται ἄτομά τινα μόνον, ἱερεῖς, μάντιες, καλλιτέχναι, οἵτινες διὰ τῶν καθικόντων ἢ τῶν ἰδίων πλεονεκτημάτων αὐτῶν διακρίνονται τοῦ πλήθους· πάντες οἱ ἄλλοι εἰδὴ ἀνώνυμοι· καίτοι δὲ ἀπολαύουσι τῆς προσωπικῆς αὐτῶν ἐλευθερίας, οὐδὲν ἔχουσι δικαίωμα ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ. Αὐτομάτως εὐπειθεῖς, ὡς τὰ ποιμνία, ἐπονται τῷ ἡγεμόνι καὶ διασκεδάζονται ἐξηγηριωμένοι, ὅτε τις τῶν μεγάλων ἀνθίσταται πρὸς αὐτούς· ὁ ἀδυνειδίπτος αὐτῶν ὄγκος ἐστὶ τὸ σκοτεινὸν ἔδαφος, ὕπερ ἐξαιρεῖ τὴν λαμπρότητα τῶν προσώπων τῶν εὐπατριδῶν. Εὐρίσικονται ὡσαύτως ἐν τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ξένοι, οὓς ἡ ἀρπαγὴ καὶ ἡ προδοσία εἰσνήγαγον, Τύριοι, Λυδοί, Φρύγες... κτλ. Φοινίκες ποικίλλουσι τάπτας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Πριάμου², καὶ ὁ πατὴρ δὲ τοῦ Εὐμαίου εἶχε δούλην ἐκ Σιδῶνος, ἐπιτηδεύαν εἰς ἔργα θαυμαστά, ἥτις δὲ, ἐπιτραπέσια τὴν φύλαξιν τοῦ τέκνου τοῦ κυρίου αὐτῆς, ἔκουσίως ἀπάγεται μετ' αὐτοῦ ἐπὶ φοινικικοῦ πλοίου. Οὕτως ὁ υἱὸς βασιλέως ἐπωλήθη ἐν Ἰθάκῃ. Τὰ διεσπαρμένα ταῦτα μέλη τῶν ξένων φυλῶν συγιστάσι σπουδαίον στοιχείον τοῦ ὁμηρικοῦ κόσμου. Ἡ Ἀνατολή καὶ ἡ Δύσις εὐρίσικται ἠνωμένη ὑπ' αὐτῶν, ἐπειδὴ δὲ αἱ τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν φυλῶν ἀντιπάθειαι οὕτω ἀνεπτύχθησαν, οἱ ξένοι, οὓς παρ' ἀξίαν δυστυχία ἐστέρησε τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν, γίνονται δεκτοὶ ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς, ἐξοικειοῦνται εὐχερῶς πρὸς τοὺς νέους ὄρους τοῦ βίου αὐτῶν καὶ ἀνεπαισθήτως μὲν ἀλλ' ἀποτελεσματικώτατα συντελοῦσιν εἰς τὴν διάχυσιν τῶν τεχνῶν καὶ τῶν λατρείων, εἰς τὴν ἰσὴν διανομίην τῶν φάτων μεταξὺ τῶν νῆδων καὶ τῶν παραλιῶν. Τοῦτο ἐστὶ τὸ ἔργον τῶν μὴ ἐλευθέρων ἀνθρώπων ἐν τῷ ὁμηρικῷ κόσμῳ, ἀγνοοῦντι ἐτι κυρίως εἰπεῖν τὴν δουλείαν³.

Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, ἀσύνδετοι πρὸς ἀλλήλας, ταύτην ἔχουσιν τὴν κοινότητα, ὅτι ἡγεῖται αὐτῶν κοινὸς ἀρχὼν ἢ στρατηγός, ὁ καλούμενος βασιλεύς. Τὴν δύναμιν αὐτοῦ, δι' ἧς ἐκ τοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ τὸ κράτος αὐτοῦ, δὲν ἀπονέμει αὐτῷ ὁ λαός, ἀλλ' ὁ Ζεὺς, ὃς μετὰ τοῦ κληρονομικοῦ σκῆπτρου παρέσχεον αὐτῷ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα. Οὕτως εὐρίσικται παρὰ πάσαις ταῖς φυλαῖς τοῦ ὁμηρικοῦ κόσμου παλαιὰς ἡγεμονικὰς δυναστείας κατεχοῦσας κληρονομικὴν ἀρχήν, δεχομένας δὲ ἀδιαμφισβήτητα τὰ τιμητικὰ δῶρα καὶ τὰς τιμὰς τῶν λαῶν αὐτῶν. Πλὴν τῶν βασιλικῶν καθικόντων ὁ ἡγεμὼν ἀσκεῖ ἐτι τὰ τοῦ στρατηγοῦ καὶ τοῦ ὑπερτάτου δικαστοῦ, ὀφείλει δὲ νὰ προστατῆ τοῦ κράτους διὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ βραχίονος αὐτοῦ τοσοῦτον κατὰ τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, ὅσον καὶ κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν πολεμίων. Προεῖτι παρὰ τοῖς θεοῖς ἐπροσώπει τὸν λαὸν αὐτοῦ, ἀπευθίνει δεήσεις καὶ προσφέρει θυσίας ὑπὲρ τῶν ὑπνικῶν αὐτοῦ τῆ προστάτιδι τοῦ κράτους θεότητι καὶ δύναται διὰ τῆς ἰδίας διαγωγῆς νὰ ἐπισύρῃ ἐπὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ τὰς θείας εὐλογίας, ὡς καὶ τὴν κατάραν καὶ τὸν ὄλεθρον.

Τὸ ἡγεμονικὸν τοῦτο πρόσωπόν ἐστὶ τὸ κέντρον οὐ μόνον

τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐγενεστάτων ἀνθρωπίνων πόθων. Ἡ τέχνη ἐξεγείρεται καὶ προάγεται ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ, μάλιστα δὲ ἡ ὀδική, διότι τὰ ἄσματα, ἄτινα πληροῦσι τὸν ὁμηρικὸν κόσμον, ὑμνοῦσι πανταχοῦ τὰς μεγάλας πράξεις καὶ τὰς ἐρασμίας ἀρετὰς τοῦ βασιλέως, ὃς, τοῖς θεοῖς ὅμοιος, διοικεῖ λαὸν πολυάνθρωπον, ἐπιβάλλει τὴν τήρησιν τῶν νόμων καὶ διακρίνει περὶ αὐτῶν τὴν ἀφθονίαν:

Φέρησι γαῖα μέλαινα
πυρός καὶ κριθάς, βροῖησι δὲ δένδρεα καρπῶ,
τίκτη δ' ἔμπεδα μῆλα, θάλασσα δὲ παρέχῃ ἰχθύς
ἐξ εὐηγεσίης, ἀρετῶσι δὲ λαοὶ ὑπ' αὐτοῦ¹.

Χάριν τοῦ βασιλέως ἐργάζονται ἢ τε ἀρχιτεκτονικῆ καὶ αἱ ἄλλαι πλαστικαὶ τέχναι, παρέχουσαι αὐτῷ πᾶν, οὔτινος δεῖται ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας καὶ τῆς ἀξιοπροσέπειας τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Οἱ δεξιότατοι τῶν τεχνιτῶν κατασκευάζουσιν αὐτῷ ὄπλα καὶ κοσμοῦσιν αὐτὰ διὰ σημαντικῶν θυρεῶν· ὁ ἐλαφαντόδους, εἰς πορφυροῦν κεχωρωμένος ὑπὸ γυναικῶν τῆς Καρίας, χρῆσιμοποιεῖται εἰδικῶς πρὸς κόσμον τῶν βασιλικῶν ἵππων. Ἐργάται ἀφικνοῦνται μακρόθεν, ὅπως οἰκοδομήσῃσι τῷ κυρίῳ τῆς χώρας ὠχυρωμένον ἀνάκτορον καὶ λαμπρὰ διαμερίσματα χάριν τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. Τέλος θόλοι στερεοὶ περιφρουροῦσι τὸν πατρώον θησαυρὸν, οὓς ὁ ἡγεμὼν δύναται ν' ἀφήσῃ κοιωμένους, ἅτε ζῶν ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ λαοῦ χορηγουμένων αὐτῷ, ἐκ τῶν προσόδων τοῦ στέμματος καὶ τῶν δώρων τῆς κοινότητος.

Τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ταύτης ὀφίονται ἡμῖν σήμερον ἐτι σεμνὰ μνημεῖα, τῇ ἀφθάρτῳ στερεότητι αὐτῶν ὀφείλοντα ἐτι εἰσι τὰ ἀριστα ἐν πάσῃ τῇ σκηνῇ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας διατηρούμενα. Εἶναι μάλιστα ἀρχαιότερα καὶ τῆς ἱστορίας, διότι, ὅτε ἡ ἑλληνικὴ ἡγεμονία ἐκεκτόμενοι περὶ τοῦ παρελθόντος, τὰ φρούρια ταῦτα ἦσαν πρὸ πολλοῦ ἦδη ἐγκαταλελειμμένα, ἀρχαιότητες, ὧν ἡ ἀρχὴ ἀπόλλυτο ἐν τῷ ζῳφῷ ἐπιλελησμένου παρελθόντος. Οὕτω καὶ ὅτε τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγαμέμνονος ἐξέλειπεν, οὐδὲν καταλιπὼν ἴχνος, τὰ τεῖχη τῶν ἀργείων πόλεων ὑψίσταντο, διαπιστοῦντα ὅτι ἰσχυρὰ δυναστεία κατέλαβε τὴν χώραν ταύτην δυνάμει τῶν ὄπλων, ὅτι πρὸς οἰκοδομίαν τῶν φρουρίων τούτων διέθετο λεγεῶνας εἰλώτων, ὅτι δὲ διεβίωσε καὶ ἤρξεν αὐτοῦ ἐπὶ γενεὰ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῆς. Ἡ δυναστεία αὐτὴ ἀναγκαίως συνίστατο ἐξ ἀρχαίων ἡγεμόνων, διότι, ὅτε οἱ Δωριεῖς ἦλθον εἰς τὴν χώραν, εὗρον τὰς πόλεις ταύτας ἦδη ὑψίσταμένας, καὶ μέχρι δὲ τῶν χρόνων τῶν μυθικῶν πολέμων ἀρχαῖαι κοινότητες ἔζων ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν μνημείων τούτων.

Τὰ ἀρχαιότατα τῶν μνημείων τοῦ ἀρχαίου αἰῶνος εἰσιν οἱ πύργοι. Τὸ βραχὺ τῶν διαστάσεων αὐτῶν δείκνυσθιν ὅτι προωρίζοντο μόνον εἰς κατοικίαν τῆς οἰκογενείας τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῶν οἰκειοτάτων τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ. Ἡ ἀκολουθία αὐτῆ συνίστατο ἐξ υἱῶν τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, οἵτινες ἐβελουσίως προσεκαλλῶντο τοῖς ἰσχυροτάτοις ἡγεμόνι, ἐπιτελοῦντες παρ' αὐτοῖς τὰ τιμητικὰ ἄλλως τε καθύκοντα τῶν ὑπαπιστῶν καὶ κερύκων καὶ κοινοῦντες αὐτοῖς ἐν πολέμῳ σκηνῆς τε καὶ κινδύνων. Ὡς πρὸς τὸν λαόν, οὗτος ἔξῃ διεσπαρμένος ἐν τοῖς ἀγροῖς ἢ συνηθροισμένος ἐν ταῖς ἀτειχίστοις κώμαις.

Τὰ τεῖχη, τὰ περιβάλλοντα τὸν πύργον, δὲν εἶναι ὄλως ἀκατέργαστα, οὐδόλως δὲ τοῦτο ἐδήλουν οἱ Ἕλληνες τῶν μεταγενεστέρων αἰώνων, ἀποδιδόντες ταῦτα τοῖς Κύκλωσι. Τὸ ὄνομα τῶν ὑπερφυσικῶν τούτων ἐργατῶν ἐξέφραζε τὸ θαυμάσιον καὶ ἀκατάληπτον μέρος τῶν ἐν λόγῳ μνημείων, ἄτινα οὐδαμῶς ἐσχετίζοντο πρὸς τὸ παρόν. Ὁ κοινὸς τοῖς κυκλωπέοις τούτοις τεῖχος χαρακτήρ ἐστὶν αἱ γιγαντιαῖαι διαστάσεις τῶν πετρῶν, αἵτινες ἐλατομήθησαν κατὰ τὸν ὄγκον τοῦ βράχου, μετεκοιμήθησαν διὰ μεγάλων συνδρομῆς βραχιόνων καὶ ἐτάχθησαν ἐπ' ἀλλήλων οὕτως ὥστε νὰ διαμένωσιν ἐν τῇ θέσει αὐτῶν δυνάμει τοῦ ἰδίου βάρους καὶ ν' ἀποτελῶσιν ἀνευ παρακολλήματος στερεὰν οἰκοδομίαν. Ἄλλ' ἐν τῷ οἰκοδομικῷ τούτῳ συστήματι διορεῖται μεγάλη ποικιλία, σεῖρά ὄλη προσόδων. Ἐν ἀρχῇ τὸ σύστημα τοῦτο συνίστατο εἰς τὴν ἀπόσπασιν βράχων, οὓς ἀνεκόμζον ἐπὶ τῶν

1) Ὀμηρ., Ἰλ: ἄδ., Ψ, 743.

2) «Ἔργα γυναικῶν Σιδωνίων» (Ὀμηρ., Ἰλ: ἄδ., Ζ, 200).

3) Περὶ τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τῶν δούλων ἴδε Movers, Ph niz. Al-terth., III, 1, 6.

1) Ὀμηρ., Ὀδυσσ., Τ, 114—114.

προσιτωτάτων σημείων τῆς ἀκροπόλεως, ἐνῶ ὅπου ὁ βράχος ἦν ἀκρότομος, οὐδὲν προσετίθετο τοῖς φυσικοῖς ὄχρωμασιν. Ἐν Κρήτῃ σφίζονται ἀρχαῖα φρούρια ὄχρωμα κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον, ὧν δὲ ὁ περιβόλος οὐδέποτε ἐπερατώθη. Γενικῶς ἐν τούτοις ἡ κορυφή τοῦ βράχου ἐστὶ τελείως περικλεισμένη καὶ ἡ γραμμὴ τοῦ περιφεροῦς τείχους ἀκόλουθι τῷ χεῖλει τοῦ ἀνδρόου κατὰ τὰ μέρη, ἐν οἷς ἡ κλιτύς ἐστὶ μάλιστα ἀπότομος.

Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομίας, δεῖκνυται οὗτος ἐν τῇ ἀρχηγόνῳ αὐτοῦ μορφῇ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῆς Τίρυνθος. Αὐτόθι οἱ γιγάντιοι λίθοι εἰδὸν ἐπιτεθειμένοι ἐπ' ἀλλήλων ἀκατέρυγαστοι, συγκρατούμενοι ὑπὸ νόμου τοῦ νόμου τῆς βαρύτητος, τῶν μεταξὺ δὲ κενῶν πληρουμένων ὑπὸ μικροτέρων πετρῶν. Ἐν Μυκῆναις εὐρίσκονται οἰκοδομαὶ ὅμοιαι, μετὰ τῆς διαφορᾶς ὅτι αὐτόθι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ περιβόλου ἐστὶν οἰκοδομημένον οὕτως, ὥστε ἕκαστος λίθος ἐστὶ λελαξευμένος κατὰ τὴν θέσιν, ἦν κατέχει, καὶ διατελεῖ οὕτω καλῶς ἐμπειρηγμένος μεταξὺ τῶν πλησίων λίθων, ὥστε πάντες συγκρατοῦνται, συνδέονται καὶ συνυποστηρίζονται ἀμοιβαίως. Τὸ πολυεδρικὸν σχῆμα τῶν λίθων καὶ ἡ πολλαπλότης τῶν χρίσεων αὐτῶν ἀσφαλίζει τῷ οἰκοδομικῷ τούτῳ συμπλέγματι στερεότητα ἀθφαρτον, ἱκανῶς ἀποδεικνυμένην ὑπὸ διαρκείας πολλῶν χιλιᾶδων ἐτῶν. Ἡ ἐν τῷ οἰκοδομικῷ τούτῳ συστήματι ἐφαρμοζομένη τέχνη παρέμεινεν ἐσαεὶ ἀνυπέροβητος, ἀπαιτούσα προδιήλως μεθόδους τελειότερας καὶ φέρουσα χαρακτῆρα τεχνικώτερον ἢ τὸ σύνθετος τετράγωνον σχῆμα, χάριν τοῦ ὁποίου τὸ ὑλικὸν λαξεύεται μηχανικῶς κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον εἰς ὀρθὰς γωνίας.

Ἀλλὰ τὰ τεῖχη ταῦτα παρέχουσι καὶ ἄλλας ἐνδείξεις τελείας τέχνης. Ἐν Τίρυνθι τὰ ὄχρωματα, ἅτινα πανταχοῦ εἰσι πάχους 25 ποδῶν, διαπερῶνται ὑπὸ ἐσωτερικῶν συρίγγων, αἵτινες συνεκινῶνουν τῇ ἐξωτερικῇ αὐτῇ διὰ φωταγωγῶν σχήματος θυρίδος, ἥσαν δὲ ἴσως προωρισμένοι εἰς τὴν ἐν καιρῷ πολιουρκίας φύλαξιν ζώντων ζῶν. Μετὰ τὸ σημεῖον τοῦτο ἐκ τῶν πυλῶν κυρίως διαγιγνώσκεται κυκλωπεῖα τις πόλις τοιοῦτον δὲ τύπον ἔχομεν τὴν μεγάλην πύλην τῶν Μυκηνῶν μετὰ τῆς 50 ποδῶν μήκους διόδου αὐτῆς, τῶν πελωρίων παραστάδων, κεκλιμένων πρὸς ἀλλήλας, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτῶν 15 ποδῶν μήκους καὶ 6 ὑψους ὑπερθυρίου. Ὑπὲρ τὸ ὑπερθύριον ὑπάρχει εἰργασμένη ἐν τῇ οἰκοδομῇ τριγωνικὴ τις ὀπὴ 11 ποδῶν εὐρους κατὰ τὴν βάσιν, προωρισμένη δὲ εἰς προσάρμοσιν τοῦ θυροῦ, ὃν οἱ ἀρχαῖοι δεσπόται εἶχον τοποθετηθεὶ αὐτόθι ἐν ἐπιθήμῳ τινὶ ὄρα πρὸς καθέρωσιν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ δῆλων τῆς τελείας αὐτοῦ ἀποπερατώσεως. Ἡ πλάξ αὕτη κεῖται σήμερον ἐτι ἐν τῇ θέσει αὐτῆς, τὸ ἀνάγλυφον δὲ εἶναι τὸ ἀρχαιότατον τῶν ἐπὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους ὀφθιμένων γλυπτικῶν ἔργων καὶ περιέχει τὴν ἐπομένην παράστασιν· ἐν τῷ μέσῳ κίονα ἐλαφρῶς προέχοντα κατὰ τὸ ἀνώτερον μέρος, ἐπὶ τῶν πλαγίων δὲ δύο λέοντας, στήριζοντας ἐπ' αὐτῶν τοὺς προσθίους αὐτῶν πόδας, ἀκάμπτους μὲν καὶ συμμετρικούς, ὡς συμβολικὰ ζῶα, ὧν ὅμως ἡ διαγραφή ἐξαγγέλλει ὄμμα διορατικόν καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἀσφαλίστατην τῆς σμίλης χρῆσιν. Αἱ κεφαλαὶ εἶχον ἀποκομιθεῖν προεῖχον δὲ ὅλους τοὺς ἄκους, ὥστε προσέβλεπον ὑπερηφάνως τοὺς ἀφικνουμένους καὶ ἠνάγκαζον τὸν ἔχθρον εἰς ὑποχώρησιν, ὡς αἱ κεφαλαὶ τῆς Μεδούσης τῶν ἀρχηγῶν ἀκροπόλεως!

Ὁ χρωματῶν ἦν ἀπαραίτητος χρῆσις τοῖς φιλοπολέμοις τοῦτοις ἡγεμόσιν· ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ φρουρίου ὑπάρχει ἄθροισμα οἰκοδομῶν, ἀποδεικνύον προδιπλότερον ἔτι ὅτι αἱ οἰκοδομαὶ τοῦ ἠρωικοῦ αἰῶνος πολὺ ἀπεῖχον τοῦ περιορίζεσθαι εἰς τὸ ἀπαραίτητον. Μία τούτων οὕτω καλῶς διατηρεῖται, ὥστε κάλλιστα δύναται τις νὰ κρίνῃ κατ' αὐτὴν περὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐν λόγῳ οἰκοδομῶν. Εἶναι αὕτη ὑλόγειος οἰκοδομῆ, ἐξηγερούμενη ἐν ταῖς πλευραῖς ἐπιπέδου τινὸς λόφου, κειμένου ἐν τῷ χθαμαλῷ μέρει τῶν Μυκηνῶν. Πρὸς τοῦτο ὠρύχθη ὁ λόφος καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ ὀρύγματος ἐτέθη κυκλωτέρως στρώμα λίθων καλῶς λελαξευμένων καὶ ἐπιμελῶς συννηρησμένων, εἴτα δεύτερον, εἴτα τρίτον· καὶ οὕτω καθέξῃς. Ἐκαστον στρώμα ἐπέκειτο τοῦ κάτω

στρώματος ἐσωτερικῶς ἐν τοιαύτῃ ἰσορροπία, ὥστε, βραχυνόμην καθ' ὅσον ὑψοῦντο, ἀπετέλουν κυκλωτέρως τι οἰκοδομημα σχήματος κηφέλης. Ὁ θόλος οὗτος συγκοινωνεῖ τοῖς ἐκτὸς διὰ θύρας, ἥς τὸ ἀνοίγμα ἔχει εἰς ὑπερθύριον λίθον μήκους 27 ποδῶν· ἐπὶ τῶν παραστάδων δὲ τῆς θύρας ἥσαν προσηρμοσμένα μαρμάρινα χρωματιστὰ ἡμιστύλια, ὧν τὰ κιονόκρανα καὶ ἡ βάσις ἥσαν κεκοσμημένα δι' ἐλικοειδῶν καὶ σπειροειδῶν ραβδώσεων. Ἡ πύλη αὕτη ἦγεν εἰς τὸν μέγαν θόλον, οὗ οἱ λίθοι σήμερον ἐτι διατελοῦσι τελείως συννημένοι. Οἱ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι ἥσαν περιβεβλημένοι ἀπὸ τῆς βάσεως μέχρι τῆς κορυφῆς διὰ στιλπνοῦ μετάλλου, οὗ ἡ ἀνταύγια παρείχε πάντως τῷ εὐρεῖ τούτῳ θαλάμῳ ὑπὸ τὸ φῶς μάλιστα τῶν λαμπάδων ἔκτακτον λαμπρότητα. Τὸ γεγονός τοῦτο συνάδει ὡς κάλλιστα ταῖς ὀμπρικοῖς περιγραφαῖς, ἐν αἷς ὁ ποιητὴς ἱμνεῖ τὴν μεταλλικὴν λάμψιν τῶν τοίχων ἐν τοῖς ἀνακτόροις τῶν βασιλέων.

Κατὰ τὴν ἐγγῶριον παράδοσιν τὰ κυκλωτέρη ταῦτα οἰκοδομήματα ἥσαν θησαυροφυλάκια ἢ ἀποθήκαι πολυτίμων πραγμάτων. Ἐν τούτοις αἱ μεγαλοπρεπεῖς αὐτῶν διαστάσεις καὶ ἡ τοποθεσία αὐτῶν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου μᾶλλον ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν ν' ἀμφιβάλλωμεν ὅτι τὸ σύνολον αὐτῶν ἀπετέλει νεκρικὸν μνημεῖον· πράγματι ἡ τέχνη δὲν ὄφειλε, νὰ προστατῇ μόνον τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἡγεμόνος καὶ νὰ καλλύνη αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐγείρῃ εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ ἀθφαρτον μνημεῖον. Θάλαμος βαθύς, ὄρωρυγμένος ἐπὶ τοῦ βράχου, προσκείμενος δὲ τῷ θόλῳ καὶ ἀποτελῶν τὸν μυχὸν τοῦ οἰκοδομήματος, περιεῖχε, καθ' ἃ εἰκάζομεν, τὰ ἱερὰ λείψανα τοῦ ἡγεμόνος, ἐνῶ ἡ κυκλωτέρη οἰκοδομῆ ἦν προωρισμένη εἰς διατήρησιν τῶν ὀπλων, τῶν ἀρμάτων, τῶν θησαυρῶν καὶ τῶν κόσμων αὐτοῦ. Τούτου ἕνεκα ὡσαύτως ἡ ὅλη οἰκοδομῆ ἦν κεκαλυμμένη ὑπὸ γῆς, ὥστε ἐκ πρώτης ὄψεως μηδεὶς νὰ δύναται νὰ μαντεύσῃ τὸν ὑπὸ τὴν γλῶσιν ἐν τοῖς ἐγκάτοις τοῦ λόφου κεκρυμμένον βασιλικὸν τάφον!

Ἡ ἱστορικὴ σημασία τῶν μνημείων τούτων ἐστὶ πρόδηλος. Ἡγέρθησαν ἀναμφιδόλως μόνον ὑπὸ λαῶν, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν διέμεναν κύριοι τοῦ ἐδάφους τούτου καὶ διετίθεντο καθ' ὀλοκλήριαν πόρους πολιτισμοῦ βεβαίον περὶ τῶν μέσων καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ. Ὁ λίθος καὶ τὸ μέταλλον εἶναι αὐτόθι τελείως κατεργασμένα, ὑπάρχουσι δὲ ὠρισμένοι τεχνικαὶ μέθοδοι, αἵτινες ἐξηγερούσθησαν ἐν ἐπιδεικτικῇ πολυτελείᾳ, καὶ στερεότης διεκδικούσα τὸ ἀθφαρτον. Αἱ δυναστεῖαι, αἵτινες διὰ τῶν ἔργων τούτων ἀπθανατίζοντο, πρὸς τῷ πατρῷ αὐτῶν πλούτῳ εἶχον ἀναγκαίως εὐρείας σχέσεις, ἵνα πορίζωνται ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τὸ μέταλλον καὶ τὰ εἶδη τῶν λίθων, ἅτινα δὲν παρείχεν ἡ χώρα. Τίς λόγος δύναται νὰ γείνη ἐνταῦθα περὶ ἄρτιγεννήτου κοινωνίας; Πρὸ τοιοῦτων πολιουρκτικῆς καὶ ἐπιτυμῆδος ἀρχιτεκτονικῆς μνημείων τίς δύναται ν' ἀρνῆθῃ ὅτι τὸ παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς κριτικοῖς τῆς ἀρχαιότητος, τῷ Θουκυδίδῃ παραδείγματος χάριν, ἐμφανίζομενον ὡς πρῶτον σπουδῆς ἄξιον σημεῖον τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, ὡς πρῶτη σελὴς αὐθεντικῆς ἱστορίας, εἶναι πράγματι ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ἐπίστασις πολιτισμοῦ, ὃς ἐφύη κατ' ἀνάγκην καὶ ὠρίμασεν ἐκτὸς τοῦ περιορισμένου ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν τῇ μετονομασίᾳ τῆς χώρας, καθ' ἃ οἱ Ἕλληνες λέγουσιν, ἡ ἰθαγενὴς τέχνη ἐποίησατο τὰ πρῶτα ἐπὶ πόλεων ὄχρωματικὰ δοκίμια αὐτῆς. Ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ Λυκαίου ἐδεικνύετο ἡ Λυκόσουρα, ἡ ἀρχαιοτάτη τῶν πόλεων, ἃς ἐφώτισεν ὁ ἦλιος τῆς Ἑλλάδος· τὰ ἐρείπια τῶν ὄχρωματῶν αὐτῆς εἰσὶν ἐτι ὄρατὰ, ἐμφαίνουσι δὲ τεκτονικὴν ἱκανῶς μικρῶν χαλίκων ἀκανονίστων

1) Οἱ ὑπόγειοι θόλοι παρκεμένους ἐτι πρόβλημα, ὅπως δ' ἐξηγήθη ἐπαρκῶς ὁ προορισμὸς αὐτῶν. Ὁ Boetticher (*Arch. Zeitung*, 1860, σ. 33) ἐπανερχεται εἰς τὴν περὶ θησαυροφυλακίων γνώμην. Κείμενόν τι τοῦ Διοδώρου (Δ', 79) διεγείρει τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ θόλος εἶναι τάφος, περιλαμβάνων καὶ ἱερῶν· αὐτῷ δὲ θὰ ἐξηγήτο τὸ μέγεθος τοῦ προδόμου, ὅπερ εἶναι ὅλως δυσανάλογον πρὸς τὸν θάλαμον τοῦ μυχοῦ. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ κ. Σταματάκη, ὃς ἐν ταῖς ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας τῶν Ἀθηνῶν ἐνεργουμένης ἀνασκαφαῖς ἀπέκαλυψε τὴν εἰσοδὸν τοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Θησαυροφυλακίου τοῦ Ἀτρέως γνωστοῦ μνημείου, προήγαγεν ὀριστικῶς τὸ ζήτημα. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως τῆς ἱστορίας ταύτης εἶναι σήμερον ἀνεπίδεκτον ἀμφιβολίας ὅτι τὸ οἰκοδομημα ἦν πολυτελεῖς βασιλικὸς τάφος.

1) Ἰδὲ ἐν τῇ *Archaeol. Zeitung*, 1865, σ. 1 καὶ ἐξῆς, τὴν περιγραφὴν τοῦ Adler. Περὶ τῆς σχέσεως δὲ αὐτῶν πρὸς τὸ συμβολικὸν σύστημα τῆς Ἀνατολῆς πρὸς *Abhd. L. B. Akad. d. Wiss.*, 1874, σ. 111.

και άτάκτως διατεθειμένον. Ὡς πρὸς τὰ μεγαλοπρεπῆ τοῦ Ἄργου μνημεῖα, ὁ ἑλληνικὸς πατριωτισμὸς οὐδέποτε ἐτόλμησε νὰ τιμῆσθαι δι' αὐτῶν τὴν ἐγγύωρον τέχνην ἢ παράδοσιν ἀνέφερον ὅτι οἱ ἀρχιτέκτονες τῶν βασιλέων τοῦ Ἄργου ἦσαν Λύκιοι. Ἄν λοιπὸν ὁ πρῶτος τοῦ λυκικοῦ λαοῦ πολιτισμὸς ἦναι γεγονὸς ὡμολογημένον, ἂν αἱ σχέσεις Ἄργου καὶ Λυκίας πιστῶνται ὑπὸ τοῦ μύθου καὶ τῆς θρησκείας, ἂν τέλος ἀφ' ἧς ἡμέρας ἢ χώρα αὐτῶν ἀνεκαλύθη, οἱ Λύκιοι ἐμφανίζονται ἡμῖν ὡς λαὸς πεπρωκισμένος ὑπὸ ἰδίας περὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὰς πλαστικὰς τέχνας δεξιότητος, αἱ παραδόσεις αὐταὶ διὰ τοιούτων γεγονότων κυροῦνται σπουδαίως. Οἱ Λύκιοι ἐν τῷ μέρει ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων συνήπτοντο τοῖς φοινίξι, πολλὰ δὲ καλλιτεχνικὰ μέθοδοι, ἃς εὐρίσκουμεν ἐφαρμοζόμενας ἐν Ἀργολίδι, κυρίως δὲ ἢ χρῆσις τοῦ μετάλλου ἐν τῇ διακοσμῇ τῶν οἰκοδομῶν καὶ ἢ ἐπιστροφῆς τῶν εὐρέων αὐτῶν τοίχων διὰ στιλπνῶν πλακῶν, εἰσῆχθησαν ἀναμφιδόλως ἐκ Συρίας εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῶν τεχνικῶν μεθόδων, ἃς τοιαύτη ἐργασία προὔποισι. Βραδύτερον οἱ Ἕλληνες ἤρσαν ἐπὶ ἄλλων ὅλως ἀρχῶν νέαν καὶ πρωτότυπον τέχνην, οὐδὲν κοινὸν ἔχουσαν τῷ κοσμητικῷ συστήματι τῶν ἀρχαίων βασιλικῶν μνημείων, τοῖς ἠνωμένοις καὶ μονομερέσιν ὅλως οἰκοδομίμασι, τῷ ἀναγλύφῳ ὑπὲρ τὴν θύραν θυρεῶν.

Πᾶς βλέπων τὴν ἐν Μυκίῳ πύλῃν τῶν λεόντων καὶ ἀγνοῶν ὅλως τὸν Ὀμηρον, φαντάζεται ἀναγκαιῶς ἐν τοῖς τόποις τούτοις βασιλεῖα ὅμοιον τῷ ὀμηρικῷ Ἀγαμέμνονι, ἀρχηγὸν διατιθέμενον κατὰ τὸ δοκοῦν στρατὸν καὶ στόλον, ἠγεμόνα στενὰς σχέσεις ἔχοντα πρὸς τὴν Ἀσίαν, τὴν χώραν τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν τεχνῶν, ὃς δὲ, κεκτημένος φοδερὰν προσωπικὴν δύναμιν καὶ ἐκτακτὰ μέσα, ἠδύνατο οὐ μόνον νὰ παρέξη τῷ βασιλείῳ αὐτοῦ παγίαν ἐνότητα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν αὐτοῦ ἀσθενεστέροις ἠγεμόσι. Συμβαίνει, εἶναι ἀληθές, νὰ παρὰ γωνται ἐξ αἰνιγματικῶν οἰκοδομῶν μῦθοι μεμονωμένοι ἀξιάνοντες, ὡς τὸ βεῦρον καὶ τὰ ἀναρρηκτικὰ φυτὰ, περὶ τὰ εἰρήνια τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' ἐποποιῖαι, οἷαι αἱ τοῦ Ὀμήρου, περιλαμβάνουσαι πρόσωπα οὕτω ποικίλα καὶ οὕτω ζῶντα, δὲν δύνανται νὰ μορφωθῶσι κατὰ τὸν τρόπον τούτων. Ὡσαύτως δὲν εἶναι πιθανῶς ἀπλοῦν τύχης ἔργον ὅτι μνημεῖα, οἷα μόνος ὁ ὀμηρικὸς αἰὼν ἠδύνῃσθαι νὰ παραγάγῃ, εὐρίσκονται ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ταῖς χώραις, ἃς καταναγάζει τὸ σέλας τῆς ὀμηρικῆς ποιήσεως. Σήμερον ἐτι διακρίνομεν τὸν πλοῦσιον Ὀρχομενὸν ἐν τοῖς εἰρηναίοις οἰκοδομίμασι, ὅπου οἱ Ἕλληνες τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Θησαυροφυλακίου τοῦ Μινίου κατέλεγον ἐν τοῖς θαυμασίοις τοῦ κόσμου. Οὕτως ἐν ταῖς κτήσασιν τῶν Ἀτρείδων, ἐπὶ τοῦ Εὐρώτα, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰνάχου, εὐρίσκονται βασιλικοὶ τάφοι ἀπολύτως ὅμοιοι ρυθμοῦ. Ἀλλὰ τὸ ἀποδεικνύον ὅτι τοιαῦτα μνημεῖα δὲν ἐκόσμουσαν πάσας τὰς εἰσόδους τῶν ὀμηρικῶν ἠγεμόνων, ὅτι δὲ ἡ πολυτέλεια αὐτὰ δὲν ἦτο γενικὴ ἐν Ἑλλάδι, εἶναι ἡ ἐκπληξίς τοῦ Τηλεμάχου, ὅτε θαυμάζει τὴν πολυτέλειαν, πρωτοφανῆ αὐτῷ, καὶ τὴν λαμπρότητα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Μενελάου.

Τὰ αὐτὰ μνημεῖα, ὧν ἡ μαρτυρία ἐπικυροῖ καὶ διορθοῖ τὸν Ὀμηρον, ἀγγέλλουσιν ἡμῖν ὡσαύτως ὅτι δὲν ὀφείλομεν, τῷ ποιητῇ πιστεύοντες, νὰ θεωρῶμεν τοὺς χρόνους, περὶ ὧν πληροφθορεῖ ἡμᾶς, ὡς περίοδον ἐφημέρου λάμπσεως, συνοψιζομένην ὅλην ἐν τισὶν ὀνομασίαις, οἷα τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ Μενελάου. Ἡ ἀναμφισδότητος ποικιλία τοῦ ρυθμοῦ τῶν κυκλωπέων τειχῶν, ἀπειροκαλωτέρα ἐν Τίρυνθι, ἐξικνουμένη δὲ εἰς τὴν τελειότητα αὐτῆς ἐν Μυκίῳ, οὐδεμίαν ἐπιτρέπει ἀμφιβολίαν περὶ τῆς μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐργῶν μεσολαβήσεως μακρῶν περιόδων, αἵτινες μόνον διὰ τὴν ἐξ ἀόπτου ἐπισκόπησιν αὐτῶν συγγέονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Ἄξιον προσοχῆς γεγονὸς ἐστὶν ὅτι ἐν τοῖς παραδεδομένοις μύθοις περὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἄργου, τῆς Τίρυνθος, τῶν Μυκηνῶν, τῆς Μιδείας οἱ Πελοπίδαί οὐδὲν ὑποκρίνονται πρόσωπον. Ἡ παράδοσις οὐδένα γινώσκει τῶν προεξηρημένων φρουρίων ἰδρυτὴν ἄλλον ἢ τοὺς Περσεΐδας, βοηθούμενους ὑπὸ τῶν Λυκίων. Οἱ βασιλικοὶ τάφοι τούναντιον καὶ τὰ ἀπ' αὐτῶν ἐξαρτώμενα θησαυροφυλάκια συνάπτονται γενικῶς τῇ ἀναμνήσει τῶν Πελοπιδῶν, ἢ συνάφεια δὲ αὐτὴ αἰτιολογεῖται διὰ τῆς καταγωγῆς τῆς οἰκογενείας ταύ-

της. Ὄντως ἡ Λυκία ἐστὶν ἡ πατρίς τῶν μεγάλων ἐπιταφίων γεωλόφων μετὰ κτιστῶν ἐν αὐτοῖς θαλάμων¹ περὶ τὸ Σίπυλον, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ταντάλου, ὑπάρχουσιν ὑπόγειοι ὅλοοι ἀνάλογοι τοῖς τῶν Μυκηνῶν², ἀπὸ τῆς αὐτῆς δὲ χώρας ὁ χρυσοῦς μετὰ τῆς λαμπρότητος καὶ δυνάμεως αὐτοῦ ἀφίκετο τὸ πρῶτον ἐκθαμβήσας τοὺς Ἕλληνας. Ἡ μήτηρ τῶν Πελοπιδῶν ἐκαλεῖτο Πλουτώ (ἐκ τοῦ π λ ο ὕ τ ο ς), αἱ Μυκίῳ δὲ, «ἡ πόλις τοῦ χρυσοῦ», πᾶν ὅ τι ἐκέκτητο, τὸ μεγαλεῖον, τὴν λαμπρότητα, ἅμα δὲ καὶ τὸ ὀλέθριον αὐτῆς τέλος, ὤφειλε τῷ χρυσοῦ, ὃς εἰσῆλθεν εἰς τὴν χώραν μετὰ τῶν Πελοπιδῶν.

Ὁ Ἀριστοτέλης διεπυθάνετο ἴδῃ πῶς ἦν συγκεροτημένη ἡ κυριαρχία τοῦ ὀμηρικοῦ αἰῶνος. πῶς μία οἰκογένεια εἶχε δύνασθαι νὰ κρατήσῃ οὕτω λαοῦ ὄλου³. Οἱ πρῶτοι βασιλεῖς κατ' αὐτὸν ἦσαν οἱ εὐεργέται τῶν συγχρόνων αὐτῶν, μυσταγωγοί, προαγαγόντες τὰς εἰρηνικὰς καὶ πολεμικὰς τέχνας, οἵτινες δὲ συνήγειραν τὸν λαὸν περὶ κοινὰ κέντρα. Ἀλλὰ πῶς άτομα ἠδύναντο νὰ ἔχωσι ῥοπήν τοιαύτην, ὥστε αἰθνηδίως ν' ἀνυψῶσι τὴν πνευματικὴν θέσιν λαοῦ ὄλου; Μόνον σχεδὸν εἰς τρόπον ὑπάρχει πρὸς ἐξήγησιν τοῦ πράγματος, ἐστὶ δ' οὗτος ν' ἀποδεχθῶμεν ὅτι διετίθεντο τὰ μέσα ἀλλοτριῶν τῇ χώρᾳ πολιτισμοῦ, ὅτι δηλαδὴ ἀνῆκον φυλαῖς συγγενέσι μὲν, εἶναι ἀληθές, τοῖς Ἕλλησι τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ προηγμέναις ἐν τοῖς τόποις, ἐνθα ἦσαν ἐνιδρυμένοι, εἰς προημιώτεραν ὀριμότητα. Τοιοῦτοι ἄνδρες ἠδύναντο νὰ συνενώσωσιν εἰς κράτος φυλάς διεσπαρμένους ἐν τοῖς δήμοις καὶ νὰ ἰδρύσωσιν ὀμηρικὴν βασιλείαν, ἥτις ἐστὶν ἡ κορυφή ἅμα καὶ ἡ βάση τοῦ πολιτικοῦ οἰκοδομήματος. Οἱ ξένοι οὗτοι, ὧν ἡ πατρίς καὶ ἡ καταγωγὴ ἐξηφανίζετο ἐν ἀγνωστῷ παρελθόντι, ἠδύναντο νὰ ἐκκληθῶσιν ὡς υἱοὶ θεῶν, τιμῆ, ἧς ἰθαγενεῖς ἄνθρωποι δυσκόλως ἔτυχον παρὰ τῶν συμπολιτῶν αὐτῶν. Προσθετέον ὅτι παρὰ λαφ' οὕτω φιλοτιμῷ, οἷοι οἱ Ἕλληνες, δὲν θὰ ἐφέρετο ἐκ Λυδίας προερχομένη ἡ λαμπρότατη τῶν ἀρχαίων δυναστειῶν αὐτοῦ, ἂν μὴ ἀμετάβλητος παράδοσις ἐπέβαλλε τοῦτο⁴.

Ἀλλὰ πάντες οἱ βασιλεῖς δὲν ἦσαν Πελοπίδαί, οὐδὲ πάντες διὰ τὴν καταγωγὴν, τοὺς πόρους καὶ τὴν ἐκτασιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν ὑπερέχον εἰς οὕτω μέγαν βαθμὸν τῶν λαῶν αὐτῶν. Ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν Κεφαλλήνων οὐδὲ ἴχνος ὑπάρχει τοιαύτης ἀντιθέσεως, οἱ τῆς Ἰθάκης δ' εὐπατοῖδαί δύνανται νὰ θεωρῶσι τὸν Ὀδυσσεῖα ὡς ἓνα τῶν ὀμοταγῶν. Ὄφειλομεν ὡσαύτως νὰ ἐνθυμώμεθα ὅτι καὶ οἱ κραταιότατοι τῶν ἠγεμόνων τοῦ ὀμηρικοῦ κόσμου δὲν εἶναι δεσπῶται, ἀνάσσοντες κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀρχίθην ἤδη ἀποδείκνυσι δεδηλωμένην ἀποτροπὴν πρὸς πᾶν ἀπεριόριστον καὶ ἀπόλυτον⁵ ἐπειδὴ δὲ, πειθόμενος τοῖς υἱοῖς θεῶν ἠγεμόσιν αὐτοῦ, ἐπίστευεν ὅτι ὑποτάσσεται ὑπερτέρῳ τινὶ πραγμάτων διατάξει, καὶ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἐν τῷ μέρει περιορίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τοῦ ἔθους.

Ὁ βασιλεὺς ἀληθῶς δυνάμει τῆς κυριαρχίας αὐτοῦ εἶναι ὁ ὑπερτατος τοῦ λαοῦ κριτῆς κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ πατρὶ οἰκογενείας παρὰ τοῖς οἰκειοῖς, ἀλλὰ φυλάσσειται λίαν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐπιτελῇ μόνος τὰ τοιαύτην εὐθύνην συνεπαγόμενα καθήκοντα αὐτοῦ. Ἐκλέγει ἑαυτῷ συμπαραδρόους ἐν ταῖς οἰκογενείαις τῶν εὐπατοῖδων, καλουμένους διὰ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν **Γέροντας**, οἱ δικασταὶ δὲ οὗτοι ἐδρεύουσιν ἐν τῇ ἐπὶ τούτῳ πλατείᾳ⁶, καθιερωμένη διὰ βωμῶν καὶ θυσιῶν, ἵνα δημοσίᾳ ἐξημενέωσι πρὸ τοῦ λαοῦ τοὺς κανόνας τοῦ δικαίου καὶ ἐπανάγωσι τὴν τάξιν ὅπου ἡ ἀταξία εἰσῆχθη. Μόνον ὅσας πρόκειται περὶ ἐπιβουλῆς κατὰ τοῦ προδῶπου καὶ τῆς ζωῆς ἢ οἰκογενείας ἐπιφυλάσσειται τὰ δίκαια αὐτῆς, διότι κατὰ τὸ ἀρχαῖον τοῦ Ραδαμάνθου ἀξίωμα τὸ αἷμα ἀπαιτεῖ αἷμα, τὸ αἷμα δὲ τοῦτο μόνος ὁ ὑπὸ τῶν συγγενῶν ὀρθθεὶς ἐκδικητῆς εἶναι ἀρμόδιος νὰ χύσῃ. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐτι, ἐνθα, ὡς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ὁ κοινωνικὸς ὀργανισμὸς πα-

1) *Archaeolog. Zeitung*, 1853, σ. 156.

2) *Hamilton. Reisen*, I, σ. 53.

3) Ἀριστοτ., Π ο λ ι τ., 85, 27.

4) Περὶ ἀνατολικῆς στροφῆς τοῦ Ταντάλου, τοῦ Κρέοντος, τοῦ Μίλωνος... κλπ. ἴδε *Compte-Rendu*, Saint-Petersbourg, 1861, σ. 8 περὶ τῶν ἰθαγενῶν δὲ καὶ ξένων ἀρχηγῶν Στραβ., 321.

5) «Γεραροὶ βυτιλίης ἤμενοι ἐν ἀγορῇ κόσμος λαοῖσιν ὁρᾶσθαι (Ὀμ., Ἐ π. XIII, 3)».

ρέμεινεν ἀτελής, πάντα εἰσὶ προδιατεταγμένα· ὁσηνδότητε δὲ ὑπεροψίαν καὶ ἂν ἐπιδεικνύη ὁ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ αἰσθανόμενος, δυσχερῶς θὰ εὐρίσκει τις παράδειγμα δεδηλωμένης ἐπαναστάσεως κατὰ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ ἱεροῦ δικαίου. Καὶ ὁ ἰσχυρότατος ἔνοχος φόνου κοινοῦ ἀνθρώπου φεύγει, οὕτω δὲ αἱ περιπλανήσεις καὶ αἱ περιπέτειαι τῶν ἐξορίστων συνιστᾷ τὴν βάσιν τῶσδε ἱστοριῶν καὶ μυθῶν δολογραφῶν. Ὁ ἐξορίστος, ἐξελθὼν ἄπαξ τῆς φυλῆς αὐτοῦ, εἰσέρχεται εἰς ἄλλον ὅπως κόσμον· αἱ νόμιμοι προγραφῆαι κράτους τινὸς οὐδαμῶς ἰσχύουσιν ἐκτὸς τῶν μεθωρίων αὐτοῦ.

Ἐν γένει ὑπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἠθῶν ἐν τῷ ὁμηρικῷ ἔμφιστάται ἀξιόλογος ὁμοιότης. Μικρὰν διαφορὰν εὐρίσκομεν ἐν τῷ χαρακτῆρι τῶν φυλῶν, τῶν κατεχομένων τὰς δύο ἀκτᾶς τοῦ Αἰγαίου καὶ συνιστασῶν τὸν κυρίως ἑλληνικὸν λεγόμενον κόσμον· ἀμφοτέρωθι ἡ αὐτὴ θεοδικεῖα, ἡ αὐτὴ γλῶσσα, τὰ αὐτὰ ἦθη· Τρῶες καὶ Ἀχαιοὶ χωροῦσιν ὁμοῦ ὡς ὁμοθενοί, ἂν δὲ ὑπάρχη τις διαφορὰ αὐτῶν ἀξιοπαρατήρητος, συνίσταται ἐν τῷ ὅτι ὁ ποιητής, μὴ ὁπῶς λέγων τοῦτο, ἐν πλείστοις σημαντικαῖς λεπτομερειαῖς ἀναγνωρίζει τοῖς λαοῖς τῆς ἀνατολικῆς παραλίας ὑψηλότεραν ἠθικὴν καὶ μᾶλλον προηγμένην πολιτισμόν. Παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς ἠγεμόσιν ἡ κτηνώδης παραφορὰ καὶ ἡ φιλαυτία τοῦ πάθους διακωλύει πάντοτε τὸ δημόσιον συμφέρον, χάριν δὲ τῆς προσκλήσεως μιᾶς δούλης ὁ ἀρχιστράτηγος διακινδυνεύει τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως. Ὁ Ἀχιλλεύς ἐστὶν ὁ ἰδανικώτατος τῶν ὑπὸ τὰ τέχνη τοῦ Ἰλίου μαχομένων ἀνδρῶν· καὶ ἔμωσ αὐτὸς ὁ υἱὸς θεᾶς καὶ διεγέγονος τοῦ Διὸς ἀποδεικνύει δι' ἄν πρὸς σφαιρὴν μὴδὲ αὐτῶν τῶν ἀνάθων παιδῶν φειδομένην καὶ αὐτὸς οὐτος ἐκτελεῖ τὸ ἔργον τῶν δαίμων, σφάζων τοὺς αἰχμαλώτους, ὡς καὶ ἵππους καὶ κύνες. Ἡ ἐμφύτος ὁρμὴ ἐν τῇ ἀγρία αὐτῆς παραφορᾷ ἄγει τοὺς δύο Αἰάκτας, αἱ τοῦ Ὀδυσσεῦς πράξεις δὲν συνάδουσι πάντοτε τοῖς νόμοις τῆς ἱπποτικῆς τιμῆς, ὁ Νέστωρ δὲ μόνον προϊὼντος τοῦ χρόνου ἀπέβη σοφός. Τούναντιον ὁ Πρίαμος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν περιγράφονται ὑπὸ τοιαῦτα χρώματα, ὥστε ἀναγκαζόμεθα γὰ ὁμολογηθῶμεν τὴν χρηστότητα αὐτῶν, τὴν εὐσέβειαν, τὸν ἠρωικὸν πατριωτισμόν καὶ τὴν λεπτότητα τῶν ἠθῶν αὐτῶν¹. Μόνον ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ Πάριδος διαφαίνονται ἤδη τὰ ἴχνη τῆς ἀσιατικῆς ἐκείνης μαλθακότητος, ἥτις περιήγαγεν εἰς ἐκκλίωσιν τὴν Ἰωνίαν.

Οἱοὶ οἱ ἄνθρωποι, τοιοῦτοι καὶ οἱ θεοὶ αὐτῶν. Δὲν ὑπάρχουσι θεοὶ, περὶ ὧν νὰ μὴ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐλατρεύοντο ἐν τῷ ἔτερω μόνον τῶν στρατοπέδων. Ἐν τούτοις αἱ συγγένειαι αὐτῶν ἄγρουσιν αὐτοὺς εἰς προτίμησιν ὅτε μὲν τοῦ ἔτερου, ὅτε δὲ τοῦ ἑτέρου τῶν διαμαχομένων.

Ἡ Ἥρα υἰοθετεῖ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἀχαιῶν. Ἐδραν αὐτῆς εἶχεν ἐκλέξει τὸ Ἄργος, ἐνθα σήμερον ἐτι διακρίνονται οὐ μακρὰν τῶν Μυκηνῶν τὰ ἔρειπια τοῦ ναοῦ αὐτῆς, ἐνηγεμένον κατὰ τὸν τρόπον τῶν φρουρίων. Ἐν τῷ Ἰλίῳ τούναντιον διατελεῖ ἠμελημένη, τούτου δ' ἕνεκα τρέφει πρὸς τοὺς Πριαμίδας μῖσος ἀδιάλλακτον. Αὕτη κυρίως εἶναι ἡ ἐμβολοῦσα ταῖς δύο ἀκτᾶς τὴν ἐρίδα καὶ παρὰ πάσας τὰς δυσχερείας κατορθώσασθαι νὰ συναγαγῆν τὸν πολεμικὸν στόλον. Παρὰ τὸ ὑψηλὸν αὐτῆς ἀξίωμα εἶναι γυνὴ ἰδιότροπος καὶ ἐκδικητικὴ, κατεχομένη ὑπὸ ἡκίστᾳ συγγνωστῶν παθῶν.

Τούναντιον δὲν ὑπάρχει τύπος εὐγενέστερος τοῦ πολιούχου τοῦ Ἰλίου θεοῦ. Ὁ Ἀπόλλων, καίπερ τῶν μεγίστων ἀπολαύων τιμῶν, οὐδέποτε οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀποδείκνυσιν ἐθρῶν ἐναντιότητα πρὸς τὰς διαταγὰς τοῦ Διὸς, ταυτίζεται αὐτῷ πνευματικῶς, παρέχων παράδειγμα ἑκουσίας εὐπειθείας καὶ ἱπποτικῆς μεγαλείου, διαλάμπει μετὰ καθαρῶς λαμπρότητος ἐν τοῖς θεοῖς, ὡς ὁ Ἐκτωρ ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἀμφοτέρων δὲ ἡ παρουσία διαπιστοῖ τὴν ἀνωτέραν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν, εἰς ἣν ἦσαν προηγμένα τὰ κράτη καὶ οἱ λαοὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἡμισφαιρίου, ὅτε ἐξεργάσθῃ ἡ πρὸς τὴν Δύσιν ῥῆξις.

Καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ διεσπαρμένοι τοῦ ἠρωικοῦ κόσμου χαρακτῆρες συνθηροῦσθαι ὑπὸ τῆς μούσης καὶ ἠνωθῆσαν εἰς μίαν μεγάλην εἰκόνα, ὁ κόσμος οὗτος εἶχεν ἐκλείπει πρὸ πολλοῦ, ὑποκατασταθῆς ὑπὸ νέας τάξεως πραγμάτων ἐν τε τῇ γενεθλίῳ γῆ, ἐνθα οἱ ἀπόγονοι τῶν ὁμηρικῶν ἠρώων εἶχον ὑποχωρήσει τοῖς ὄρεινοις τοῦ Βορρᾶ καὶ ἐν ταῖς ἀρτι κτηθείσαις χώραις, ἐνθα κατ' ἀκολουθίαν τῆς γενικῆς ἀνατροπῆς οἱ διάδοχοι τῶν ἀχαιῶν ἠγεμόνων, δὲν εἶχον δυναθῆν ν' ἀναλάβωσι τὴν θέσιν, ἣν εἶχον καταλάβει ἐν τῇ πατρίδι οἱ προπάτορες αὐτῶν. Ἄν ἡ ἀντίθεσις αὕτη μῦδαμῶς ταραδῶσῃ τὴν ἀρμονίαν τῆς ὑπὸ τῆς ὁμηρικῆς μούσης κεκαραγμένης γιγαντιαίας εἰκόνας, ζητητέον τὴν αἰτίαν ἐν ταῖς ὑπερόχις δυναμέσιν τῶν φυλῶν τούτων, αἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι καὶ ἐφαρμόσωσι τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος. Εἰς ὑπατον βαθμὸν κατεῖχον τὸ προνόμιον τῶν ποιητικῶν φύσεων, τὴν ἀρετὴν τοῦ ἐπιλανθάνεσθαι τῶν λυπηρῶν τοῦ παρόντος ἐν τῷ θαυμασμῷ τοῦ ἐξιδανικευμένου παρελθόντος καὶ μὴ ἐπιτρέπειν τὴν εἰς τὴν ἡδονὴν ταύτην ἀνάμειξιν μῦδαμῶς παραφωνίας.

Ἐν τούτοις αἰσθάνεται τις δι' ὅλης τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως δι' ἑκὸν μεγαλοχολικὸν τι πνεῦμα, τὴν ὀδυνηρὰν ἰδέαν ὅτι ὁ κόσμος ἀπέβη χεῖρον, ὅτι δὲ «οἱ ἄνθρωποι, οἱοὶ σήμερον ὑπάρχουσιν!», εἶναι δυνάμει τε καὶ ἐνεργείᾳ ὑποδεέστεροι τῶν προηγούμενων γενεῶν. Διαφαίνεται μάλιστα ἐν αὐτῇ καὶ τι πλεον τῆς διαθέσεως ταύτης τοῦ πνεύματος· χαρακτῆρες τινες τοῦ παρόντος διωλιθῆσαν ἀκούσιως ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ παρελθόντος καὶ διαπιστοῦσιν ὅτι οἱ θεομοί, οἱ συνιστάντες τὴν βάσιν τοῦ ὁμηρικοῦ αἰῶνος, οὐκέτι ἰσχυρὸν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αἰοῦ.

Ἡ βασιλεία ἐστὶ τὸ κέντρον τῆς κοινωνίας, ἐν τοῖς ἀγροῖς δὲ ἡ αὐθιχὴ δύναμις αὐτῆς ἐν πάντως ἀπόλυτος. Ἐν τούτοις πόσον ὁ τοῦ Ὀμήρου Ἀγαμέμνων ἀπέχει τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ ἠρωικοῦ μεγαλείου, ὅπερ παρίσταται ἡμῖν ἐνώπιον τῶν μνημῶν τῶν Μυκηνῶν καὶ τὸ ὅποιον κατέλιπον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φαντασίᾳ τὰ ἐπιθέτα ἐκεῖνα τῶν ἐγγόνων τῶν θεῶν, περιβεβλημένων δύναμιν θεῖαν σχεδόν, τὰ ὑπὸ τῆς παραδόσεως ἀποδιδόμενα τοῖς ἀρχαίοις μονάρχαις! Ὑπὸ τὰ τέχνη τῆς Τροίας εὐρίσκομεν ἠγεμόνα περιπεπλεγμένον ἐν ἀναριθμοῖς δυσχερεῖαις, περιορισμένον ἐν τοῖς πόροις αὐτοῦ, ἀμφίδοξον καὶ ὑπερούσιον, παρ' ᾧ δὲ ἡ δύναμις ἐστὶ λίαν ὑποδεέστερα τῆς θελήσεως· ἔχει πλείονας ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς δυνάμεως ἢ πραγματικὴν δύναμιν καὶ ἀναγκάζεται νὰ ἐπινοῇ μέσα καὶ λοξοδρομίας πρὸς ἐπιτεύξιν τῆς γενικῆς ἐπιδοκιμασίας. Ἀκατάληπτον ἀποβαίνει πῶς ὁ Ἀγαμέμνων οὗτος, ὁ διηνεκῶς προσκρούων κατὰ τῆς ἀντιστάσεως καὶ τῆς ἀπειθαρχίας, ἠδυνήθη νὰ συναθροίσῃ ὑπὸ τὴν σημαίαν αὐτοῦ στρατὸν, συγκεῖμενον ἐκ στοιχείων οὕτω ποικίλων. Ὁ ἄξων τοῦ ὁμηρικοῦ κόσμου διεσείσθη· παρὰ τῇ βασιλικῇ ἀρχῇ ἠγέρθη ἕτερα δύναμις, ἡ τῆς ἀριστοκρατίας, ἀνευ τῆς ὁποίας οὐκέτι δύναται ὁ βασιλεὺς νὰ κυβερνήσῃ καὶ ἀπονεύμῃ τὴν δικαιοσύνην· αὐτὸ δ' ἐκεῖνο τὸ ἀξίωμα, ὅπερ ἀπὸ μακροῦ μνημονεύεται εἰς ἀπόδειξιν τῆς δημοτικότητος τῆς ἠρωικῆς βασιλείας:

Ὅχι ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἰς κοίρανος ἔστω,
εἰς βασιλεύς, ᾧ ἔδωκε Κρόνος πάϊς ἀγκυλομήτεω
σχῆπτρον τ' ἤδ' ἐθέμιστας, ἵνα σφίσι βασιλεύῃ²,

φέρει προδύλως τὸν χαρακτῆρα πολιτικῆς σκέψεως, ὑποδηλοῦν ὅτι αἰσθητὰ εἶχον ἦδη ἀποβῆ τὰ ὅποια πολυκεφάλου ἀριστοκρατίας, ἅποια ἐκδηλούμενα σαφέστατα ἐν Ἰούκῃ.

Αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς, μάλιστα δὲ οἱ μάντιες, ἀποτελοῦσιν ἀντίροπον πρὸς τὴν βασιλείαν, εἰσὶ δ' οὗτοι δευτέρα ἐλέω Θεοῦ δύναμις, ἥτις καὶ προπετεστέρα καὶ κινδυνωδέστερα ἀποβαίνει. Τέλος καὶ τὰ ἀφανῆ τοῦ λαοῦ πλήθη κινουῦνται. Ἡ ἀγορὰ, ἥτις πρὸ τῆς ἐξασθενείσεως τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας οὐδὲν ἠδύνατο νὰ ὑποκριθῆ πρὸς ὄψον, ἀποβαίνει βαθμῶν τὸ κέντρον τοῦ δημοσίου βίου. Ἐν τῇ ἀγορᾷ κρίνονται τὰ δημόσια πράγ-

1) Οἱ Τρῶες, σημειοῦται ὁ συγγραφεὺς, ἔχουσιν ἰδέαν τῆς πατρίδος, παρ' αὐτοῖς δὲ, καὶ μόνον παρ' αὐτοῖς, ἀκούεται λεγόμενον τό: «Εἰς οἰωνὸς ἀριστος, ἀμύνασθαι περὶ πατρὸς» (Ὀμ., Ἰλ: ἀδ., Μ, 243)»
Ἡροδ. καὶ αὐτόθι, Ο, 496.

1) «Οἱαί νῦν βροτοὶ εἰσιν» (Ὀμ., Ἰλ: ἀδ., Ε, 304)». Πρὸς δὲ αὐτόθι Μ, 383, 449. Vell. Patere., I, 5. I. Bekker, Hom. Blätter, II, 67.
2) Ὀμήρ. Ἰλ: ἀδ., Β, 204-206. Ἡ πολυκοιρανίη ἐδοκιμάσθη ἤδη καὶ ἐκρίθη.

ματα, αἱ συνελεύσεις ὁσημέραι μείζονα προσκτώνται ἀνεξαρτησίαν καὶ πρωτοβουλίαν, ἐν πᾶσι δὲ τοῖς σπουδαίοις ζητήμασι διὰ τοῦ λόγου ἐπιζητεῖται ἡ ψῆφος τοῦ λαοῦ.

Ὁ ὄχλος, εἶναι ἀλπθός, πάρεστι μόνον, ὅπως ἀκούη καὶ πείθεται, ἀλλ' ἦδη ὁ λαὸς συνεδρεῖ ἐν κατὰ τὴν συνδιόσκεϊν, ἐνῶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος εἶναι ὑπῆρχον μόνον ὑπὲρ τῶν μεγάλων, ἦτοι τοῦ βασιλέως καὶ τῶν γερόντων, ἦδη ἡ δημοσία γνῶμη ἐστὶ δύναμις, ἣν ὁ βασιλεὺς δὲν δύναται νὰ περιθρονήσῃ ἀνευ μεταμελείας, ἦδη δὲ ἀπαντῶσιν ὡσαύτως ἐν τῷ πρὸ τῆς Τροίας στρατοπέδῳ ἄνθρωποι, οἷος ὁ Θεραΐτης. Οὗτος ἐπανήχθη εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ ὑπὸ τὸ κράτος ἰσχυρῶν σαρκασμῶν, ἀλλ' ἡ γελοιογραφία αὐτοῦ ἀποδεικνυσιν ἀκριβῶς ὅτι αἱ μερίδες συνησθάνοντο τὴν ἀμοιβαίαν αὐτῶν ἐχθρότητα, ὅτι δὲ τὸ ἀριστοκρατικὸν πνεῦμα ἦν ἦδη ἠσκημένον εἰς τὸ διακομφοδεῖν τοὺς ἀγορητὰς τοῦ ὄχλου. Μαντεύει τις ὅτι τοιαῦτα παραδείγματα ὁμῶς εὑροῦσι τάχιστα εὐτυχεστέρους μυμητὰς.

Ἐν Ἰθάκῃ ὁ λαὸς προσκαλεῖται μάλιστα νὰ μεταδῶρ τοῦ ἔργου· ὁ Μέντωρ χάριν δυναστικῆς συμφέροντος πειράται νὰ ὑποκινήσῃ τὰ πνεύματα, προβαίνων μέχρις ἀποκαλύψεως τῆ λαφ τῆς ἐν τῷ ἀριθμῷ κειμένης δυνάμεως :

Νῦν δ' ἄλλω δῆμῳ γεμισίζομαι, οἷον ἄπαντες
ἴσθ' ἄνεψ, ἀτὰρ οὔ τι καταπτόμενοι ἐπέεσσι
παύρους μνηστῆρας καταπαύετε πολλοὶ ἑόντες!

Ἀλπθός ὅτι λέξεις τινὲς ἀρκούσι τοῖς εὐπατρίδασι, ὅπως παραχρῆμα διασκεδάσῃ τὸν συναθροισζόμενον ὄχλον, ἀλλ' ὑπάρχουσιν αἱ μερίδες, ἡ μὲν τελείως ὀργανωμένη καὶ ἦδη νικήτρια τῆς βασιλείας, ἡ δὲ κινουμένη κατὰ μέρος καὶ καλουμένη ἐπικουρὸς τῆς βασιλείας. Νομίζει τις μάλιστα ὅτι ἐν τοῖς ποιήμασι τούτοις διορᾷ χαρακτῆρας ἀνήκοντας ὀριστικῶς τῇ μεθ' Ὁμηρον ἐποχῇ. Οὕτω παραδείγματος χάριν, ὅτε θεωρεῖ τις τὸν Μενέλαον, ὅτε βλέπει αὐτόν, ἐχθρὸν πάσης παρεκδίσεως, πραγματευόμενον τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα μετὰ καταπληκτικῆς συντομίας², φαίνεται ὅν ἦδη ἀντιπρόσωπος τῆς δωρικῆς ἐκείνης φυλῆς, ἥτις ἐνιδρώθη ἐν Λακωνίᾳ μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

Οὕτω παρὰ τὴν ἐπικὴν γαλήνην, ἣν ἡ ἰωνικὴ ποίησις ἠδυνήθη νὰ διαχύσῃ ἐπὶ πάσης τῆς σιπνῆς, ἣν διαγράφει, παριστάμεθα πρὸ κόσμου πλήρους ἐσωτερικῶν ἀντιθέσεων· τὰ πάντα ἐν ζυμῶσει· τὸ παλαιὸν στοιχεῖον πίπτει διαλυόμενον, νέαι δὲ δυνάμεις, οὐδεμίαν ἔχουσαι θέσιν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ τῶν πραγμάτων τάξει, βαίνουσιν ἐλευθέρως ἀναπτυσσόμεναι. Ἐν ταῖς ἐνδείξει ταύταις διορῶμεν τὰς περιπτώσεις, ὑφ' ἃς ἐπερατώθησαν τὰ ἐπικά ταῦτα ἄσματα. Ἦν (περὶ τὸ 900 π. Χ.³) ὁ χρόνος, καθ' ὃν μετὰ τὴν ταραχὴν τῶν μεταναστάσεων καὶ τῶν ἰδρύσεων περιόδον αἱ πόλεις ἤρχοντο ὀργανοῦμεναι ἐσωτερικῶς. Τὴν ὥραν ταύτην ἡ τῶν ἡγεμόνων ἀρχή, ἥτις ἦν ἀπαραίτητος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, ἐξησθένονδεν. Ἡ ἀριστοκρατία συννυσιπῆθη κατὰ τοῦ θρόνου καὶ ἐν ταῖς ναυτικαῖς πόλεσι τῆς Ἰωνίας ἀνεπτύχθη ὁ βίος ἐκείνος τῆς ἀγορᾶς, ἐνθα ὁ δῆμος ἤσθητο τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ ἡ ὁποία ἐτροποποίησε ριζνδὸν τὴν πρὸς ἀλλήλας θέσιν τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Τὰς ιδέας ταύτας, τὰς τάσεις ταύτας τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ὁ ποιητὴς μετῆνεγκεν ἐν τῷ πύνακι τοῦ παρελθόντος.

Βέβαιον ὅτι παρ' Ἰωσιν ἡ ἐποποιία προσέλαβε τὴν ὀριστικὴν αὐτῆς μορφήν. Διορᾷ τις τοῦτο πρὸ πάντων ἐν τοῖς σιπνεῖς ἐκείναις, ἄτινα ἀποδεικνύουσι τὴν ροσπὴν τῆς δημοσίας γνώμης καὶ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου. Τοῖς Ἰωσιν ἐτι κυρίως δέον ν' ἀποδώσωμεν πᾶν ὅ τι σχετίζεται πρὸς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν· αἱ σχέσεις, ἃς αἱ νέαι αὐτῶν πόλεις συνῆπτον πάσαις ταῖς ἀκταῖς καὶ ἐξέτεινον πέραν τῶν ὀρίων τοῦ Αἰγαίου μέχρι Κύπρου, εἰς Αἴγυπτον καὶ εἰς Ἰταλίαν, μετνέχθησαν ἀφελῶς ἐπὶ τῆς σιπνῆς τοῦ ἠρωικοῦ κόσμου. Ὁ νεοϊωνικὸς αὐ-

τος χαρακτῆρ ἐμφανίζεται ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ πολλῶ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ Ἰλιάδι· διότι ἐνῶ αὐτὴ ὡς βάσιν ἔχει ἀφθονίαν ἱστορικῆς ἔλης, ἠρανομένην κυρίως ἐκ τῶν ἰδίων οἰκογενειακῶν παραδόσεων τῶν ἀχαιῶν ἡγεμόνων, ἐν ταῖς πλάνασι τοῦ Ὀδυσσεὺς ἡ ἰωνικὴ φαντασία ἀφέθη ἐλευθερώτερα καὶ εἰσιήγαγεν εἰς τὰ ἄσματα αὐτῆς παντοεῖς περιπετείας καὶ διηγήσεις τῶν ναυτῶν.

Ἡ συναλλαγὴ ἐξακολουθεῖ ἐτι οὔρα οὐσιωδῶς ἐμπόριον ἀναταλλαγῆς, ὃν χαρακτῆρα διετήρησεν ἐπὶ μακρότατον χρόνον ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει διὰ τὴν ἑκτακτον ποικιλίαν τῶν προϊόντων τοῦ ἐδάφους. Ἐν τούτοις ἐνωρῆς ἀπέβη αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ὡς μέτρον ἀξίας χρήσεως ἀντικειμένων σταθερᾶς, εὐχερῶς ὀριζομένης καὶ γενικῶς ὁμολογουμένης ἀξίας. Ἐν ἀρχῇ τὰ ποιήματα ἀποτελοῦσι τὸν πλοῦτον τῶν οἰκογενειῶν, τούτου δ' ἕνεκα κυρίως εἰς βόας καὶ πρόβατα ἐκτιμῶνται τὰ δῶρα, αἱ προῖκες, τὰ λῦτρα τῶν αἰχμαλώτων, ἡ τιμὴ τῶν δούλων· πανοπλία τις τιμῆα ἐννέα βοῶν, ἕτερα δὲ ἑκατόν. Τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον ἀπήτησεν ἀναγκαιῶς εὐχερῆστοτερόν μέτρον ἀξίας, ἐτέρεθ δὲ τοῦτο ἐν τοῖς μετάλλοις. Αὐτὸς ὁ χαλκὸς καὶ ὁ σιδήρος ἦσαν ἐμπορεύσιμα εἶδη, ἡ τοῦ πρώτου δὲ σπουδαιότης ἐν τῷ βιομηχανικῇ καταναλώσει ἐτάχυνε τὴν ὥραν, καθ' ἣν αἱ νέες τῆς Ἑλλάδος, ἥτις σπανίας τινὰς μόνον φλέβας χαλκοῦ εἶχεν, ἐπλευσαν πρὸς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς μετὰ φορτίων σιπνθησοβολούντος σιδήρου, ὃν ἀντήλλασσον ἀντὶ χαλκοῦ. Ὡς πρὸς τὰ εὐγενῆ μέταλλα, παρ' Ὀμήρῳ ταῦτά εἰσιν ἐν γενικῇ χρήσει. Ὁ χρυσὸς ἐστὶ παρ' αὐτῷ τὸ πολυτιμώτατον τῶν κτημάτων· φίλοι καὶ σύζυγοι προδιδούσιν ἀλλήλους χάριν χρυσοῦ κόσμου, οἱ τῶν βασιλέων δὲ σωροὶ χρυσοῦ ὑμνοῦνται τοσοῦτον, μόνον διότι ὁ χρυσὸς ἦν δύναμις, διότι διὰ τοῦ χρυσοῦ πάντα ἐκτάντο. Οἱ Ἰωνεὶ εἰσιν οἱ εἰσαγαγόντες τὸν χρυσὸν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον, ὁ θαυμασμός δὲ πρὸς τὴν λάμπιν καὶ τὴν μαγικὴν δύναμιν τοῦ μετάλλου τούτου, ὃς πληροῖ τὰς ὀμηρικὰς ποιήσεις, ἀποδοτέος κυρίως τῷ ἰωνικῷ πνεύματι. Τὰ χρυσοῦ νομίσματα σταθμοῦνται ἐν τῇ τρυάνῃ καὶ τὸ τάλαντον ὀλοῖ τὴν τρυάνην ἄμα καὶ τὸ σταθμοῦμενον· ὅπως πῶτ' ἂν ἦ, τὸ ὀμηρικὸν τάλαντον ἐξεπροσώπει ἦδη πιθανῶς ἐνότητά τινα σταθμῶν, διὰ τῆς ἐκτιμῆσεως δὲ ἐκείνης τῶν πανοπλιῶν, περὶ ἧς εἰθνημεν εἰπόντες, βλέπει τις ὅτι ὑπῆρχε μετὰ τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ χαλκοῦ σταθερὰ σχέσις, ἐκείνου ἔχοντος πρὸς τοῦτον ὡς 100 πρὸς 9.

Τέλος τῷ ὑπὸ τοῦ ἰωνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν ἠρωικῶν μύθων ἐπιτεθέντι τύπῳ ἀποδοτέον τὴν παρρησίαν, μεθ' ἧς γίνεται ὁ περὶ θεῶν καὶ θησοικείας λόγος. Ἐξαιρουμένου τοῦ Ἀπόλλωνος, προστάτου τῆς ἀρχαίας Ἰωνίας, ἡ πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους θεοὺς συμπεριφορὰ μετέχει εἰρωνείας τινός, ὁ Ὀλύμπιος δὲ ἀποβαίνει ἀντίγραφον τοῦ κόσμου μετὰ πάντων τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ. Οἱ δοδαρότατοι πόθοι τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως τίθενται κατὰ μέρος, παραλείπεται πᾶν ὅ τι δύναται νὰ προσενήσῃ δυσάρεστον τοῖς ἀκροαταῖς ἐντύπωσιν, οἱ ὀμηρικοὶ θεοὶ δὲ οὐδένα ἀποσπῶσι τῆς πλήρους ἀπολαύσεως τοῦ ἠδονικοῦ βίου. Ἦδη ὁ Πλάτων διέβλεπεν ἐν τῇ ἐποποιίᾳ τοῦ Ὀμήρου τὸν ἰωνικὸν βίον μετὰ παθῶν τῶν χαρίτων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μετὰ πάσης τῆς διαφθορᾶς καὶ τῶν κακιῶν αὐτοῦ², ἀδικῶς δὲ θὰ προσεφέρετό τις πρὸς τοὺς πρὸ τοῦ Ὀμήρου ζήσαντας Ἕλληνας, ἂν περὶ τῶν ἠθῶν καὶ θησοικειῶν αὐτῶν ἀρετῶν ἔκρινε κατὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἰωνοῦ αἰδοῦ ἐκτιθεμένους περὶ τῶν θεῶν μύθους, ἂν ἠρνεῖτο αὐτοῖς τὰ αἰσθήματα, ἃ ὡς οὐδεμίαν ποιεῖται μνεῖαν ὁ Ὀμηρος, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὴν ιδέαν τῆς ὑπὸ τοῦ φόνου πολίτου προσραπτομένης κηλίδος καὶ τοῦ εἰς τὸ αἷμα αὐτοῦ ὀφειλομένου ἐξίλασμοῦ· ἡ ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου διαγραφομένη εἰκὼν τῶν χρόνων, οἷς ἀνάγονται οἱ ἠρωεὶς αὐτοῦ, οὔτε πιστῆ, οὔτε πλήρης ἐστίν· ἀντὶ δὲ τούτου ἡ μαρτυρία αὐτῆς ὑπερβαίνει τὴν ἐν λόγῳ ἐποχὴν. Δείκνυσι τὴν πτώσιν τῆς ἀρχαίας τάξεως τῶν πραγμάτων καὶ τὴν μετάβασιν, τὴν παρασκευάζουσαν τὴν νέαν κυροῖ μάλιστα ἐμμέσῳ τὴν μετανάστασιν τῶν φυλῶν τοῦ βορρᾶ καὶ πᾶσαν τὴν σειράν τῶν γεγονότων, τῶν ἐπακολουθησάντων αὐτῇ· διότι ἐπὶ τέλους τῇ διαδοχικῇ ὥθησει, τῇ προκλήθεισῃ ὑπὸ τῶν

1) Ὀμήρ., Ὀδυσ., Β, 239—241.

2) Ὀμήρ., Ἰλιάδ., Γ, 213.

3) Ἀδύνατον εἶναι ἃ τάξωμεν τὸν χρυσὸν αἰῶνα τῆς ἐπικῆς ποιήσεως πέρα τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰ' αἰῶνος π. Χ. Προβλ. καὶ Th. Bergk, *Griech. Literaturgeschichte*, I, σ. 486.

1) Περὶ τοῦ ὀμηρικοῦ τάλαντος ἴδε J. Brandis, *Münz-, Mass- und Gewichts wesen in Vorderasien* σ. 4.

2) Πλάτ., Πόλιτ., Γ', 393.

μεταθέσει των λαών, των γενομένων εν ταῖς ἀπωτάταις ζώναις τῆς Ἠπειροῦ ὑπὸ των διαδοχικῶν ἐπιδρομῶν των Θεσσαλῶν, των Βοιωτῶν καὶ των Δωριέων, ὀφείλεται ἡ νέα των ναυτικῶν λαῶν μετανάστασις πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἥτις τῇ ὀμηρικῇ ἐποποιίᾳ παρέσχε τὴν ἕλην καὶ προήγαγε τὴν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας ὠριμανσιν αὐτῆς.

ΣΤ΄.

Χρονολογία, ἐξαιρούμενα ἐπὶ των ὀμηρικῶν ποιημάτων.

Ὅτε ὁ μυθικὸς κύκλος τῆς Τροίας συντελέσθη καὶ ἐπαγιάσθη ἐν τῇ ὀμηρικῇ ἐποποιίᾳ, δὲν ἠρκέσθησαν ζητήσαντες ἐν αὐτῇ πανόραμα τοῦ διὰ θαυμασίας δραστηριότητος πεποικισμένου καὶ ἐπὶ υἱῶν των θεῶν κυβερνωμένου κόσμου τούτου, ὃν ὠρίζον διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἠρωικοῦ αἵματος, ἀλλ' ἐπεχείρησαν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν ἐποποιίαν καὶ μέχρι των λεπτομερειῶν αὐτῆς ὡς ἔγγραφον τοῦ παρελθόντος. Οἱ ὑπὸ τῆς μούσης ὑμνοῦμενοι ἦρωες ὑπελήφθησαν ὡς ἱστορικοὶ βασιλεῖς, οἱ ἄλλοι, οὗς οἱ ἀχαιοὶ κατακτείναι ἀπεδίδοσαν τοῖς προγόνοις αὐτῶν, ἐθεωρήθησαν ὡς πραγματικὰ γεγονότα, ὁ ποιητικὸς δὲ κατοπτρισμὸς προσέλαβε τὴν ὑπόστασιν τῆς ἱστορίας. Οὕτως ἐμορφώθη ἡ παράδοσις, ἡ διδασκούμενα διπλοῦν ἐξ Αὐλίδος ἀπόπλου, διπλὴν κατακτείναν τῆς Τρωάδος, δύο πολέμους, σημειούμενους διὰ των αὐτῶν πελοποννησιακῶν, διεξαχθέντων δὲ ὑπὸ των αὐτῶν φυλῶν καὶ των αὐτῶν οἰκογενειῶν.

Ἐπειδὴ ὁ πρῶτος πόλεμος, τμημα ἀπεσπασμένον τοῦ ἠρωικοῦ μύθου, ἠωρεῖτο ἐπὶ των νεφῶν, ἐδέησε φυσικῶς πρὸς παροχὴν αὐτῷ ἀρχῆς καὶ τέλους, νὰ ἐπεκταθῇ ἡ μυθικὴ κρόκη ἐδέησε ν' ἀνακληθῶσιν οἱ τοῦ πρῶτου δράματος ἦρωες εἰς Ἀργῶς, διότι αὐθεντικῶς γνωστὸν ἦν ὅτι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀγαμέμνονος εἶχον ἀρξαι ἐν Μυκίαναις μέχρι τῆς δωρικῆς εἰσβολῆς. Οὕτως αἱ ὑπὸ των ἐκπατρισθέντων Ἀχαιῶν, ζητούντων νέαν πατρίδα, συναφθεῖσαι μάχαι ἀπέβησαν πόλεμος, ἐκουσίως ἐπιχειρηθεῖς ὑπὸ των ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δυνάμεως αὐτῶν διατελούντων ἡγεμόνων, δεκαετής δὲ μακρὰ ἐκστρατεία. Ἀφ' ἐτέρου ἡ εἰσβολή, ἡ πᾶσαν τὴν μετᾶσιν ταύτην των λαῶν προκαλέσασα, ἐδέησε νὰ ταχθῇ μετὰ τοῦ πρῶτου καὶ τοῦ δευτέρου πολέμου.

Τρανωτάτην ἀπόδειξιν τῆς δυνάμεως τῆς ποιήσεως ἐπὶ τοῦ ἔθνους των Ἑλλήνων ἀποτελεῖ ὅτι ὁ Τρωικὸς πόλεμος, οἷον ὑμῶσαν αὐτὸν οἱ αἰοῖδοι, ἔθηκεν ὅλως κατὰ μέρος τὸν πραγματικῶς γενομένον καὶ ὅτι ὁ ἀγὼν οὗτος, ὃς μόνον βάσιν ἔχει τὰ ὀμηρικὰ ποιήματα, ἀπέβη τὸ σταθερὸν σημεῖον, ὃ οἱ Ἕλληνες ἀγαθῇ τῇ πίστει συνῆψαν πᾶσαν τὴν χρονολογίαν αὐτῶν.

Διὸ ἔταξαν:

Τὴν πτώσιν τοῦ Ἰλίου	εἰς τὸ ἔτος 1
Τὴν θεσσαλικὴν ἐπιδρομὴν	» » » 50
Τὴν των Ἀργαίων εἰς Βοιωτίαν ἐπιδρομὴν	» » » 60
Τὴν ἐκστρατείαν των Ἡρακλειδῶν καὶ των Δωριέων » » »	80
Τὴν ὑπὸ των Αἰολοαχαιῶν κατάληψιν τῆς Τρωάδος » » »	130
Τὴν ἰδρυσιν τῆς Νέας Ἰωνίας	» » » 140

μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας.

Ἐν Λέσβῳ διετηρήθη ἐπὶ μακρότατον ἡ μνήμη των ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ὑμνηθειῶν ὀμηρικῶν οἰκογενειῶν, ἐν ταῖς ναυτικαῖς δὲ πόλεσι τῆς Ἰωνίας, ἐνθα ἡ γνώσις τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, ἄλλων λαῶν ἐπέπνευσε τὸν πόθον τῆς σπουδῆς των ἔθνικῶν ἀρχαιοτήτων, ἐπεχειρήθη τὸ πρῶτον ἡ εἰς τὰς παραδόσεις τῆς ὀμηρικῆς ἐποχῆς εἰσαγωγὴ χρονολογικῆς τάξεως. Ἡ ἐργασία αὕτη ἀποτελεῖ μέρος τοῦ εὐρέος καὶ πολλαπλοῦ ἔργου των λογογράφων, των πρῶτων σκαπανέων τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης. Οὗτοι, ὡς πρότυπον λαβόντες τὰ χρονικὰ των κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἠθέλησαν καὶ αὐτοὶ νὰ συνάψωσιν ἀλλήλαις τὰς παραδόσεις τῆς πατρίδος αὐτῶν, διέγραψαν τὴν γενεαλογίαν των διαπρεπεστάτων οἰκογενειῶν καὶ προσεπάθησαν νὰ πληρώσωσι τὸ χάσμα, ὃπερ χωρίζει τὰς δύο μεγάλας χρονολογικὰς περιόδους, τὴν μὲν ἀρχαιοτέραν, τὴν δὲ μεταγενεστέραν τῆς δωρικῆς εἰσβολῆς.

Εἰς ἐπίτευξιν τούτου εἶχον δοκιμασθῆν διάφορα μέσα. Ἐν Ἀθήναις ἐπὶ των Παιδιστρατιδῶν εἶχε συνταχθῆν κατάλογος βασιλέων, ὃς τὴν εἰς Ἀθήνας ἀφίξιν των Νηλεϊδῶν ἔτασεν εἰς τὸ 1149 π.Χ. Ἡ ἐποχὴ λοιπὸν αὕτη ἐθεωρήθη ὡς σημειοῦσα τὸν χρόνον τῆς καθόδου των Ἡρακλειδῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ πτώ-

σις τῆς Τροίας ἐτάχθη 60 ἔτη ἀρχαιότερον, ἥτοι εἰς τὸ 1209. Τῷ ἀττικῷ τούτῳ συστήματι ἀκολουθεῖ τὸ χρονικὸν των παρῶν μαρμάρων.

Ἐν Πελοποννήσῳ εἰθιστο ἕτερον σύστημα, συναπτόμενον ἀφ' ἐνός μὲν τοῖς καταλόγοις των βασιλέων τῆς Σπάρτης, ἀφ' ἐτέρου δὲ τῶ των Ὀλυμπιονικῶν.

Ὅτε οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας σοφοὶ ἠσυχολήθησαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, εἶχον ὑπ' ὄψει τὰ δύο ταῦτα συστήματα, τὸ ἔργον δ' αὐτῶν ἐγένετο ἡ ἀποκατάστασις χρονολογίας, δυναμένης νὰ γέννηται γενικῶς ἀποδεκτὴ. Ὁ Ἐρατοσθένης εἰσῆγαγεν εἰς κοινὴν χρῆσιν τὸν πελοποννησιακὸν ὑπολογισμὸν, ὃς ἔτασσε τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας 407 ἔτη πρὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος. Τότε ἀνήγαγον εἰς προγενεστέραν τοῦ Τρωικοῦ πολέμου (1193—1184) ἐποχὴν ἔτας ἀναμνήσεις, ὃν ἠχῶ ἦσαν τὰ ἀρχαιότατα ἐθνικὰ ἄσματα, τὴν διπλὴν κατὰ των Θεῶν ἐκστρατείαν καὶ τὸν πλοῦν των Ἀργοναυτῶν. Οὗτω διὰ των ἀπωτάτων τῆς ἑλληνοευρωπαϊκῆς ἱστορίας χρονολογιῶν ἀφίκοντο εἰς τὸ μέσον τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ.

Ἐπὶ τέλους ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄλου συστήματος ὡς πρῶτους παράγοντας τῆς ἔθνικῆς ἱστορίας ἔταξαν τοὺς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐλθόντας ἀποίκους, τὸν Κάδμον, τὸν Κέκροπα, τὸν Δαναὸν καὶ τὸν Πέλοπα· ἐνήργουν δ' ἐν τούτῳ ὑπὸ τὸ κράτος ὀρθῆς τινος ιδέας, ὅτι ὀπλοδὴ ἔδει νὰ ζητῆται ἡ ἀληθὴς κοίτις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Αἰγαίου, ἐνθα ἐνομιζαμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος συννητῆσαν ἑλληνικὰς φυλάς ἀναμεμιγμένας ἤδη ἐν ταῖς ναυτικαῖς συναλλαγαῖς καὶ τῷ διεθνεί ἔμπορίῳ.

Σημ. Ἐνταῦθα μετὰ τῆς λήξεως τοῦ πρώτου ἔτους τῆς τοῦ Νεολόγου ἑβδομαδιαίας Ἐπιθεωρήσεως λήγει τὸ Πρῶτον Βιβλίον τῆς τοῦ Ἐρνέστου Κουρτίου Ἑλληνικῆς ἱστορίας.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἀπεβίωσαν ἐν Παρίσι εἰς των ἰδιοτύπων χαρακτήρων τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ὁ Xavier Marmier, γεννηθεῖς τῷ 1809. Ὁ Marmier ἦν διακεκριμένος φιλόλογος καὶ περιηγητής, πολλὰ γράψας περὶ των περιηγήσεων αὐτοῦ ἐν τοῖς κυριωτάτοις περιοδικῶς συγγράμμασι τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Ἀκαδημαϊκὸς ἐξελέγη εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ Pongerville τῷ 1870. Ἐπιτυχῆ χαρακτήρα τοῦ ἀνδρὸς ἐδημοσίευσεν ὁ ἐν τοῖς ἀθανάτοις πολὺς συναδελφος αὐτοῦ καὶ φίλος των ἑλληνικῶν γραμμάτων A. Mezières ἐν τῷ «Χρόνῳ» των Παρισίων τῆς 1/13 ὀκτωβρίου.

— Εἶνε γνωστὴ ἡ μαγεία ἣν ἐξασκοῦσιν ἐπὶ των γερμανῶν πριγκίπων αἱ τοῦ θεάτρου γυναῖκες, ὑποκρίτριαί τε καὶ αἰοῖδοί. Οὐκ ὀλίγοι δὲ εἰσιν, αἵτινες οὐδαμῶς πρὸ των δεσμῶν τοῦ γάμου ὀπισθοχώρησαν πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἰδιοτροπίας αὐτῶν. Τὸ μέγα δουκάτον τῆς Ἐσσης ἀνέγραψεν ἄπαξ ἔτι ἐν τοῖς χρονικοῖς αὐτοῦ τοιοῦτο γεγονός.

Ἡρωες τοῦ συμβάντος ἐγένοντο ὁ πρίγκιψ Ἐρρίκος, ἡλικίας πενήτηνonta τεσσαρῶν ἐτῶν, θεῖος δὲ τοῦ βασιλεύοντος μεγάλου δουκός, καὶ ἡ δεσποινὴς Μιλένα (Milena), ἐτῶν εἴκοσι καὶ ἐνός, ἐλαφρὰ αἰοῖδος ἐν τῷ μεγάλῳ θεάτρῳ τῆς Δαρμσταδτης. Συννητῆθησαν, ἀλληληγαπήθη-

1) Περὶ τοῦ κατὰ τὰς γενεαλογίας ἐν τῷ αἰῶνι τῆς ἀλώσεως τῆς Τροίας ὑπολογισμοῦ των ἐποχῶν ἴδε I. Brandis. *De temp. Graecorum antiquissimorum ratione*. Bonnæ, 1857. Ὑπῆρχον δύο τρόποι ὑπολογισμοῦ, ὁ μὲν ἐν Ἀθήναις, ὁ δὲ ἐν Λακεδαίμονι. Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον ἡ ἄλωσις τῆς Τροίας συνέπιπτε τῷ 1209 π. Χ., κατὰ τὸν δεύτερον δὲ, ὃν καὶ ἀπέδεξαντο οἱ ἀλεξανδρινοὶ γραμματικοί, τῷ 1183. Οὕτως ὁ Ἐρατοσθένης καὶ ὁ Ἀπολλόδορος ἔτασσαν τὸν Τρωικὸν πόλεμον εἰς τὸ 1193—1183, ὁ Σωσίβιος δὲ δώδεκα ἔτη βραδύτερον (Προβλ. Kohlmann. *Quaestiones Messeniaca*. Bonnæ, 1866, σ 47). Περὶ σπουδαιωτέρων ἐν τῇ χρονολογίᾳ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου διαφορῶν ἴδε Boeckh, *Corp. Inscr. Graec.*, II, σ. 329 καὶ ἐξῆς.